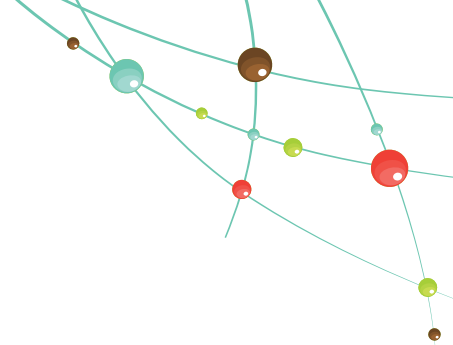

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Rada Evropy

Partnerství škol, komunit a univerzit pro udržitelnou demokracii: Výchova k demokratickému občanství v Evropě a ve Spojených státech amerických

Matt Hartley, Ted Huddleston

Nakladatelství Rady Evropy

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Rada Evropy má 47 členských států a pokrývá prakticky celý evropský kontinent. Snaží se rozvíjet společné demokratické a právní principy zakotvené v Evropské úmluvě o lidských právech a v dalších důležitých textech o ochraně jednotlivců. Již od roku 1949, kdy byla založena za dozvuků druhé světové války, Rada Evropy symbolizuje usmíření.

Oddělení vzdělávání k demokratickému občanství a lidským právům Rady Evropy (Division for Citizenship and Human Rights Education) nabízí materiály k podpoře a rozvoji občanského vzdělávání v členských zemích. Patří mezi ně publikace o demokratickém řízení škol, realizaci občanského vzdělávání jako průřezového tématu nebo vztazích škol a univerzit s komunitami. Šest metodických příruček pro učitele Centrum občanského vzdělávání překládá a nabízí na svých stránkách, jednotlivé lekce adaptuje pro portál www.vychovakobcanstvi.cz. Další publikace a činnost Rady Evropy ke vzdělávání k demokratickému občanství a lidským právům jsou dostupné na <http://www.coe.int/edc>.

Partnerská spolupráce škol, komunit a univerzit pro udržitelnou demokracii:

Výchova k demokratickému občanství
v Evropě a ve Spojených státech amerických

Matt Hartley, Ted Huddleston

Masarykova univerzita Brno 2013

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Nakladatelství Rady Evropy

Za názory vyjádřené v této publikaci nesou odpovědnost autoři; tyto názory nemusí nutně odrážet oficiální politiku Rady Evropy.

Všechna práva vyhrazena. Tuto publikaci ani žádnou její část nelze překládat, kopírovat ani šířit, a to v jakékoliv formě nebo jakýmikoliv prostředky, ať už elektronicky (CD, internet apod.) nebo mechanicky, včetně fotokopírování, nahrávání nebo pomocí jiného systému ukládání nebo vyhledávání informací, bez přechodného písemného souhlasu Oddělení veřejných informací Ředitelství pro komunikaci (Public Information Division, Directorate of Communication) (F-67075 Strasbourg Cedex nebo publishing@coe.int).

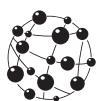
Návrh obálky: Oddělení dokumentace a výroby publikací (Documents and Publications Production Department – SPDP), Rada Evropy Fotografie na obalu:

Horní řada – Rada Evropy / Aurora Ailincai

Prostřední řada (zleva doprava) – Rada Evropy / Emir Adzovic, Graduate School of Education Pensylvanské univerzity, Evropská nadace odborného vzdělávání / Ard Jongsma

Spodní řada – Shutterstock

Tento překlad je vydáván se svolením Council of Europe Publishing a plně za něj zodpovídá vydavatel. Překlad vznikl v rámci neinvestiční dotace ze státního rozpočtu České republiky na rok 2013 „Představení konceptu Výchovy k demokratickému občanství a Výchovy k lidským právům Rady Evropy učitelům základních a středních škol“ (reg. číslo: MŠMT-32248/2013), realizovaného Centrem občanského vzdělávání Masarykovy univerzity s finanční podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Centrum občanského vzdělávání
Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9
601 77 Brno

Tel.: +420 549 493 178

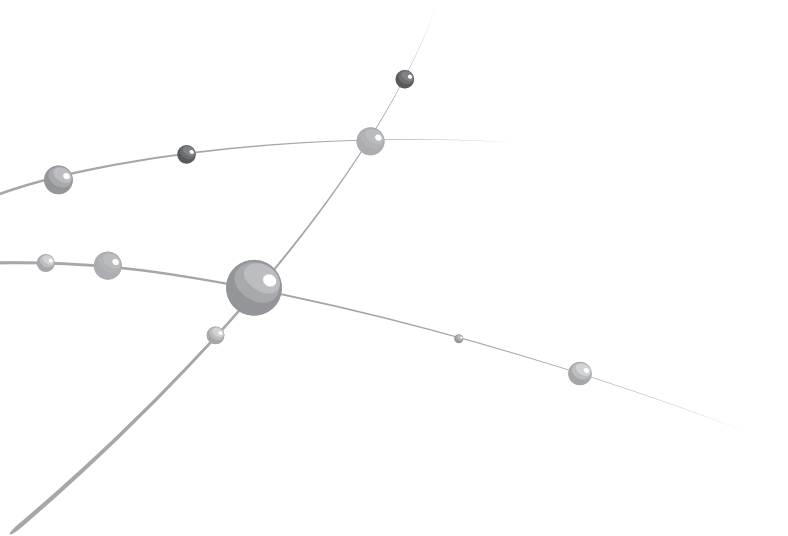
E-mail: info@obcanskevzdelavani.cz

Web: www.obcanskevzdelavani.cz

Nakladatelství Rady Evropy
F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-6795-8

© Rada Evropy, listopad 2010
Tisk Rada Evropy

Stručné shrnutí	5
Poděkování.....	7
Předmluva	9
Úvod.....	11
1.1. Proč bychom se měli zajímat o občanství?	13
Kapitola 1	13
1.2. Co nabízí evropská koncepce „výchovy k demokratickému občanství“?	14
1.3. Jak se liší od americké koncepce „občanského zapojení“?	16
Kapitola 2	19
2.1. Co je to partnerství VDO?	19
2.2. Proč partnerství škol, komunit a univerzit?	20
2.3. Na základě čeho hovoříme o partnerství VDO?	21
2.4. Na čem je založen úspěch partnerství VDO?	23
Kapitola 3	25
3.1. Jak partnerství VDO vznikají?	25
3.2. Jaké jsou úkoly partnerství VDO a jak je lze splnit?	27
Kapitola 4	29
Případová studie č. 1: Síť podpory uprchlíků (Refugee Support Network), Leeds, Anglie	29
Případová studie č. 2: Komunitní školy podporované univerzitou, Pensylvánie, Spojené státy americké	31
Výchova k demokratickému občanství (VDO) a výchova k lidským právům (VLP) – definice	33
Příloha I: Výchova k demokratickému občanství (VDO) – definice	33
Příloha II: Partnerství VDO – doporučení Fóra 2008	35
Příloha III: Rada Evropy a projekt výchovy k demokratickému občanství a k lidským právům	41
Příloha IV: Vzorové zdrojové materiály Rady Evropy	45
Příloha V: Biografie autorů	49

Stručné shrnutí

V posledních letech roste v Evropě i ve Spojených státech amerických zájem o způsob rozvíjení a podpory občanských dovedností a hodnot ve společnosti.

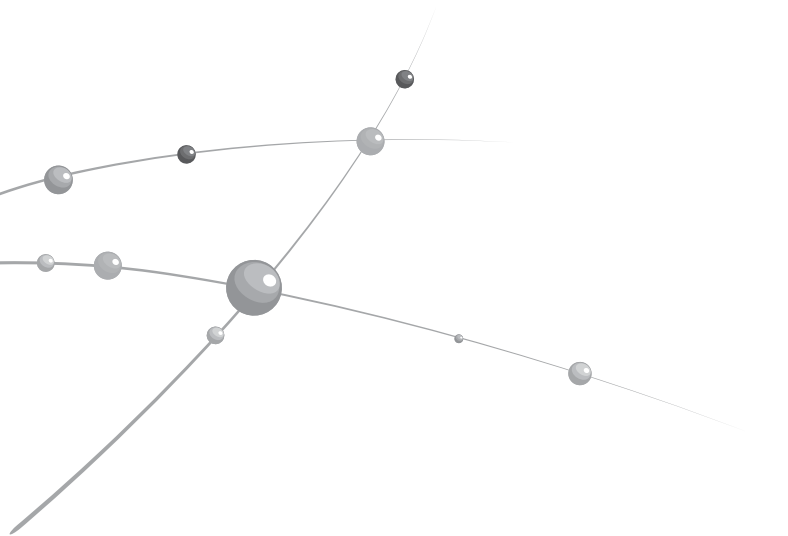
V tomto procesu hrají významnou roli školy a univerzity. Uzavíráním partnerství mezi sebou a místními úřady a občanskými organizacemi, školami a univerzitami mohou tyto školy a univerzity různými způsoby významně ovlivňovat místní komunitu k lepšímu. V praxi však tento potenciál není dosud odpovídajícím způsobem využíván.

Partnerství škol, komunit a univerzit pro udržitelnou demokracii: Výchova k demokratickému občanství v Evropě a Spojených státech amerických je nová publikace, která má podpořit partnerství mezi školami, komunitami a univerzitami vycházející z praxe a koncepce výchovy k demokratickému občanství (VDO), vysvětlit, jak lze tato partnerství vytvářet a rozvíjet, nastítnit problémy, kterým mohou být tato partnerství vystavena, a způsoby, jak je lze zvládnout. Jak publikace uvádí, dobře vybudovaná partnerství tohoto druhu mohou hodně nabídnout, a to jak při řešení problémů v komunitě, tak i ve výchově více občansky smýšlejících občanů a při respektování demokracie v životě komunity.

Vytvoření partnerství VDO, které je svou povahou opravdu „občanské“, vyžaduje konkrétní způsob fungování a formu spolupráce mezi partnery a také uznání skutečnosti, že proces řešení problémů komunity je stejně důležitý jako jeho výsledek. Vyžaduje *modus operandi* vycházející z participace a začlenění, vysokou úroveň reciprocit mezi různými zainteresovanými stranami a touhu vybudovat pevnější a udržitelnější formy demokracie.

Tato publikace je věnována tvůrcům politiky, pedagogům na školách a univerzitách, pracovníkům v občanských organizacích a komunitních skupinách a zástupcům veřejných úřadů a orgánů místní samosprávy v Evropě a ve Spojených státech amerických, kteří mají zájem o prosazování demokratického občanství a občanského zapojení.

Publikace čerpá z příkladů evropské i americké praxe a ukazuje možnosti, jak se tyto země mohou navzájem inspirovat. Je výsledkem společného úsilí autorů a výzkumníků z obou kontinentů, iniciovaného a podporovaného Radou Evropy v programu Výchova k demokratickému občanství a k lidským právům a ve spolupráci s Mezinárodním konsorciem pro vyšší vzdělávání, občanskou odpovědnost a demokracii (International Consortium for Higher Education, Civic Responsibility and Democracy).

Poděkování

Tato publikace je výsledkem dvouletého procesu reflexe a výměny informací vycházejících ze spolupráce dvou dlouhodobých programů Rady Evropy týkajících se výchovy k demokratickému občanství (VDO) a vyššího vzdělávání. Navíc obsahuje nový geografický úhel pohledu, a to díky partnerům ze Spojených států amerických.

Obsah publikace byl konzultován s celou řadou aktérů. Myšlenka má svůj původ na obou stranách oceánu: na evropské straně jde o pana Césara Birzeu, předsedu Řídícího výboru Rady Evropy pro vzdělávání (CDED), a jeho protějšek v Řídícím výboru pro vyšší vzdělávání a výzkum (CDESR), bývalého předsedu pana Krzysztofa Ostrowskiho. Na straně Spojených států hraje zásadní roli pan Ira Harkavy, mimořádný viceprezident a zakládající ředitel Centra komunitního partnerství Barbary a Edwarda Netterových (Barbara and Edward Netter Center for Community Partnerships) Úřadu pro vládní a komunitní záležitosti (Office of Government and Community Affairs) na Pensylvánské univerzitě. Mé díky patří také Henrymu Teunovi, politologovi působícímu na Pensylvánské univerzitě, který se podílel na počátečních stádiích projektu a pomohl připravit cestu pro budoucí spolupráci.

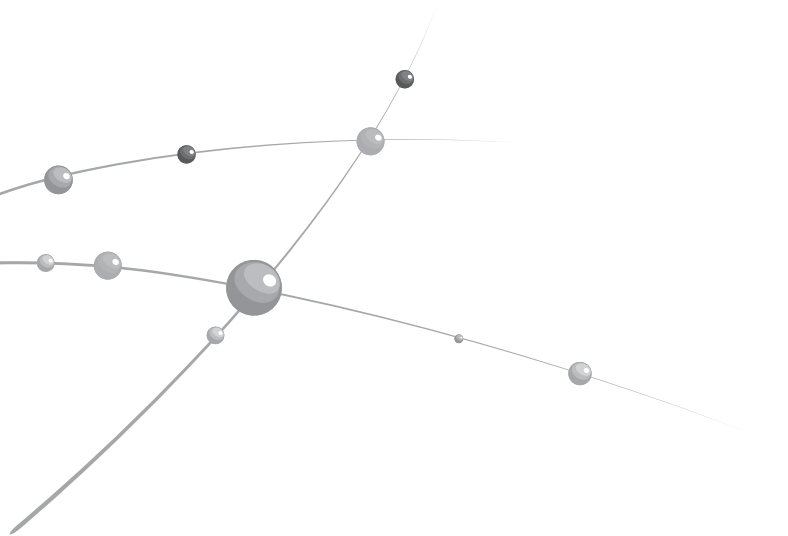
Po úvodním brainstormingu ve Filadelfii a Štrasburku byla na setkání v San Diegu v Kalifornii (spojeném s výroční konferencí Americké rady pro vzdělávání – American Council on Education) zahájena fáze procesu reflexe. Kromě výše uvedených osob bych ráda poděkovala lidem, kteří pomohli s realizací nápadů pro tuto publikaci: Aleksandře Vidanovičové, jejíž znalost vztahů mezi nevládními organizacemi a místními úřady v Evropě byla velice užitečná, Susan Robinsonové, která dokázala vracet diskutující zpět do reality, když (občas) zapluli do příliš abstraktních vod; a Virgíliovi Meira Soaresovi, který působil jako prostředník mezi programy vyššího vzdělávání a VDO. Chtěla bych také poděkovat Martině Vukasovičové, která pomohla najít několik příkladů partnerství VDO, a naší stážistce Katherine Dydakové.

Na vzniku této publikace se podílela také ad hoc poradenská skupina o výchově k demokratickému občanství a k lidským právům (Ad Hoc Advisory Group on Education for Democratic Citizenship and Human Rights), zejména pracovníci její kanceláře.

Děkuji také Ólof Ólafsdóttirové a Sjur Berganovi, dvěma vedoucím pracovníkům oddělení Sekretariátu Rady Evropy, odpovědným za tyto programy, za jejich neutuchající podporu. Mé poděkování dále patří Alexandru Bartlingovi za jeho užitečný vstup z pohledu místních úřadů a Heather Courantové, která sérii setkání na obou kontinentech poskytla administrativní podporu pro s pro ni tak typickým milým a efektivním přístupem.

V neposlední řadě bych chtěla co nejvíce poděkovat autorům, Mattu Hartleyovi a Tedu Huddlestonovi. Bylo mi ctí s nimi spolupracovat. Hodně jsem se naučila nejenom z jejich bohatých zkušeností, ale také, což je možná mnohem důležitější, z jejich celkového přístupu během celého procesu. Naše partnerská spolupráce byla opravdu poučná, plná vzájemné úcty, racionální důslednosti, dobré vůle a transparentnosti.

Sarah Keating-Chetwynd
vedoucí projektového týmu
Rada Evropy

Předmluva

Každá generace, pokud má odpovídajícím způsobem naplnit nároky své doby, se musí učit a znovu se naučit demokratickým hodnotám a praxi.

V posledních letech se v Evropě i ve Spojených státech amerických objevuje stále větší zájem o způsob rozvíjení a podpory občanských dovedností a hodnot mezi občany. Toto úsilí vzniklo na pozadí nově vznikajících a znovu se formujících demokracií po pádu komunismu v zemích východní Evropy. Je také odrazem znepokojení starších demokratických zemí na obou stranách oceánu nad nárůstem politického nezájmu a nedůvěry k politikům, politickým postupům, a to zejména mezi mladými lidmi.

V Evropě i ve Spojených státech je nyní zcela zřejmé, že demokracii nemůžeme brát jako samozřejmost. Podpora demokracie znamená mnohem více než pouhé vyzývání k účasti na formálních procesech, jako jsou volby: zahrnuje prosazování formy sdružování nebo „způsobu života“¹, který koření v životě a vztazích komunity a sousedství. Instituce, jako jsou ministerstva, místní úřady, nevládní organizace a soukromé nadace proto v podporování demokratických hodnot a praxe hrají spolu s vládou klíčovou roli.

Již dlouho je zřejmé, že školy a univerzity mají v prosazování demokratických institutů a praxe významnou roli. Školy jsou komunitními institucemi par excellence. Jsou situovány v srdci komunitního života, a to jak fyzicky, tak i společensky. Spolu s institucemi vyššího vzdělávání tvoří „strategický podsystém“, který je možná více než kterýkoliv jiný systém schopen ovlivnit fungování společnosti jako celku.

Avšak navzdory tomu, že se o občanském potenciálu škol a univerzit často mluví, ne vždy je realizován v praxi. Výzkum v Evropě naznačuje existenci velkých mezer v realizaci politických záměrů v praxi na všech úrovních a ve všech oborech vzdělávání.² Podobná situace je ve Spojených státech, kde školy navzdory výraznému zájmu o tzv. „service learning“ (učení se službou) kladou důraz spíše na výhody existence školních osnov než na potenciál rozvoje demokratických hodnot a praxe.³

Navíc zatímco lze najít řadu příkladů partnerství škola-komunita nebo univerzita-komunita, a to hlavně ve Spojených státech, ani na jednom z těchto kontinentů nevznikají ve větší míře partnerství, která by dokázala spojit zdroje nabízené školami, univerzitami, členy komunity a organizacemi k dosažení společného cíle. Taková mnohostranná partnerství dokážou přinést užitek všem zúčastněným. Komunity mohou pomoci univerzitám zasadit jejich akademickou práci do každodenního reálného života a uvést výuku do autentické praxe. K pochopení složité otázky bezdomovectví studentům sociologie nestačí studovat učebnice; lepší je spolupracovat s odborníky v komunitě, která těmto lidem pomáhá. Školy mohou poskytnout svá zařízení a vybavení komunitním skupinám a stát se tak dějištěm komunitní činnosti. Univerzity zase mohou školám i místním komunitám nabídnout technickou a výzkumnou podporu při řešení problémů, se kterými se potýkají.

Aby partnerství mezi školami, komunitami a univerzitami naplnilo svůj občanský potenciál, musí se jeho přístup lišit od přístupů, které jsou uplatňovány v rámci projektů partnerské spolupráce mezi školami a komunitami nebo mezi univerzitami a komunitami. Takové partnerství musí především klást důraz na rozvoj

1 Dewey, J. 2007: *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan.

2 Birzea, C., Kerr, D., Mikkelsen, R., Froumin, I., Losito, B., Pol, M. a Sardoc, M. 2007: *All-European Study on EDC Policies*. Štrasburk: Rada Evropy.

3 Colby, A., Ehrlich, T., Beaumont, E. a Stephens, J. 2007: *Educating Citizens: Preparing America's Undergraduates for Lives of Moral and Civic Responsibility*. San Francisco, CA: Jossey-Bass; Hartley, M. a Soo, D. 2007: "Building democracy's university: university-community partnerships and the emergent civic engagement movement." In Tight, M., Mok, K. H., Huisman J., a Morpheus, C. C. (eds), *The Routledge Handbook of Higher Education*. New York, NY: Routledge Press, str. 397–408.

občanských dovedností a schopností účastníků a na řešení specifických problémů. Za druhé, vyžaduje utváření recipročních vztahů mezi školami a univerzitami a jejich místními komunitami, které nahradí obvyklejší „jednosměrný“ model nebo model řízení „shora-dolů“. Za třetí se musí soustředit stejnou měrou jak na postup řešení problémů, tak i na zamýšlený produkt nebo výstup partnerství. Nemusí nutně vést ke vzniku zcela nové formy programu zapojení komunity. Nicméně to vyžaduje větší míru participace a začlenění stávajících typů programu – například uznáním rovnosti, oceněním přínosů různých partnerů, povzbuzením a umožněním komunitám, aby hrály aktivnější roli v definování a řešení problémů, kterým čelí – a samozřejmě zabudováním prvků participace do nových programů.

Úvod

Účelem tohoto nástroje je zdůraznit potenciál partnerské spolupráce škol, komunit a univerzit při řešení společenských problémů a prosazování demokratických hodnot a praxe v místních komunitách v Evropě a Spojených státech.

Snaží se taková partnerství podporovat, vysvětluje možné způsoby jejich budování a rozvíjení, popisuje výzvy, kterým mohou čelit, a způsoby, jak je zvládnout.

Tato publikace je věnována tvůrcům politiky, pedagogům, pracovníkům v občanských organizacích a komunitních skupinách a zástupcům úřadů a vládních orgánů na obou stranách oceánu, kteří mají zájem o prosazování demokratického občanství a občanského zapojení.

Čerpá z příkladů dobré praxe v Evropě i ve Spojených státech, které dokazují, že oba kontinenty si mají hodně co nabídnout. Je výsledkem přetrvávajícího společného úsilí autorů a výzkumníků z obou kontinentů, iniciovaného a podporovaného Radou Evropy v programu Výchova k demokratickému občanství a lidským právům a ve spolupráci s Mezinárodním konsorciem pro vyšší vzdělávání, občanskou odpovědnost a demokracii (International Consortium for Higher Education, Civic Responsibility and Democracy).

Mezikontinentální spolupráce je v této oblasti relativně novou zkušeností a společná práce přináší řadu problémů, zejména z důvodu odlišné tradice jazyka používaného v různých kontextech. Například v Evropě běžně používané výrazy „lidská práva“ a „výchova k lidským právům“ se v americkém kontextu vyskytují jen zřídka. Americký přístup se mnohem častěji opírá o jazyk „občanských práv“, „rovnosti“ a „rozmanitosti“. Podobně také výraz „občanský“ používaný ve spojeních jako „občanské partnerství“ nebo „občanské zapojení“ je v americkém kontextu chápán mnohem obecněji než v evropském. Například ve Spojených státech může být skupina podniků, které společně vybudují nové centrum volného času, označena za „občanské“ partnerství, a to nikoliv proto, že se nějakým způsobem vztahuje na práva a povinnosti demokratického občanství, ale pouze proto, že toto centrum volného času slouží veřejnosti.

Volbu jazyka a strukturu této publikace do jisté míry ovlivnila potřeba informovat o těchto významných rozdílech v jazyce a předcházet případným nedorozuměním na pojmové úrovni. Zaprvé, abychom zabránili nejasnostem, výrazy „výchova k demokratickému občanství“ a „VDO“ jsme použili jako zastřešující pojmy, které zahrnují to, co by se v evropském kontextu normálně označovalo samostatně jako „výchova k lidským právům“. V literatuře EU jde podpora „demokracie“ ruku v ruce s prosazováním „lidských práv“. Zdánlivý nedostatek odkazů na „lidská práva“ v této publikaci by neměl být chápán jako pokus o minimalizaci významu této odlišnosti, ale jako důsledek potřeby najít jednoznačné formy jazyka, které pomohou k lepšímu pochopení mezi kontinenty.

Za druhé, vytvořili jsme výraz „partnerství VDO“, abychom zachytili odlišnosti týkající se občanského partnerství vycházejícího z koncepce „výchovy k demokratickému občanství“ vytvořené Radou Evropy – tedy partnerství, které bylo založeno nejen za účelem plnění specifických cílů, ale také k podporování demokratických hodnot a praxe (a lidských práv) – a abychom odlišili tento pojem od občanského partnerství v obecnějším smyslu, který je typický pro americké prostředí. Existuje několik typů partnerství VDO: partnerství škol, komunit a univerzit je pouze jedním z nich.

Za třetí, považujeme za nutné zavést do základní struktury této publikace prvek vysvětlivky spolu s praktickými vodítky, která nabízí.

Publikace začíná objasněním důvodů, proč je dnes občanství jedním z nejdůležitějších témat aktuálního politického programu v Evropě a ve Spojených státech, a nastíněním reakce Rady Evropy na tento program, kterou tvoří její práce zaměřená na výchovu k demokratickému občanství – celoživotní vzdělávací proces výchovy demokratických občanů skrze demokratickou praxi. Dále pokračuje porovnáním tohoto přístupu s tzv. „service learning“ (učení se službou) a jinými vzdělávacími metodami podporování občanského zapojení využívanými ve Spojených státech.

Tento nástroj rovněž ozřejmuje důvody vzniku nových forem občanského partnerství, které sdružují místní školy a univerzity se skupinami a organizacemi v jejich okolí, a identifikuje klíčové prvky a kritéria úspěšnosti těchto partnerství.

Nakonec je zde vysvětlen mechanismus fungování partnerství škol, komunit a univerzit v praxi, a způsob, jakým byla daná partnerství vytvořena a na základě čeho fungují. Závěrečná část obsahuje dvě delší případové studie – jednu z Evropy a jednu ze Spojených států. Publikace obsahuje jen málo případových studií, protože taková partnerství jsou teprve v počátečních fázích svého vzniku. Doufejme, že díky popisu dobré praxe a podrobnému popisu zvolených přístupů bude tento nástroj sloužit jako inspirace pro potenciální partnery.

Kapitola 1

Potřeba udržitelnější demokracie

1.1. Proč bychom se měli zajímat o občanství?

Demokratické hodnoty a praxe musí být učeny a být znovu naučeny, aby tak odpovídaly na palčivé otázky každé generace. Aby se občané stali plnohodnotnými a aktivními členy společnosti, musí mít příležitost spolupracovat v zájmu obecného blaha; respektovat všechny hlasy, i ty nesouhlasné; účastnit se formálního politického procesu; a rozvíjet zvyky a hodnoty demokracie a lidských práv ve svém každodenním životě a činnosti. Díky tomu budou mít občané pocit, že jsou užitečnými a uznávanými členy své komunity, schopnými participovat na fungování společnosti a jejím zdokonalování.

Poslední dobou však v Evropě i ve Spojených státech začínají sílit obavy o míře oddanosti občanů k demokratickým ideálům a hodnotám a jejich schopnosti participovat na demokratických postupech a praxi. Například výzkum ve Spojeném království⁴ odhalil existenci generace mladých lidí, známé jako „generace Y“ (angl. *Millennials*), která se jen málo zajímá o politické dění, zejména o stranickou politiku, nevěří tomu, že by volby měly nějaký smysl, a od vlády mnoho neočekává.

V Evropě často panuje přesvědčení, že demokracie musí čelit hrozbám globalizace, mezinárodního terorismu a důsledkům hospodářské krize, stejně jako důsledkům všeobecných demografických změn a migrace, zejména z důvodu procesu rozšiřování a integrace Evropské unie (EU). Jedná se také o národnostní konflikt, nacionalismus a zvyšující se úroveň antisemitismu, xenofobie a jiných forem nesnášenlivosti, stejně jako o nedostatečné chápání fungování evropských institucí.

Podobně je tomu ve Spojených státech, kde v posledních několika desetiletích přispěla řada faktorů k růstu znepokojení nad stavem demokracie, včetně nízkého povědomí o fungování vlády. Důsledkem je zvyšující se počet občanů, kteří jsou skeptičtí k vládě a jsou přesvědčeni, že ji řídí zvláštní zájmy, s dopadem nízké volební účasti. Obzvláště velké obavy vyvolává silná politická nespokojenost americké mládeže. Výzkum trendů prováděný Institutem pro výzkum vyššího vzdělávání na Kalifornské univerzitě (Higher Education Research Institute, the University of California) v Los Angeles (UCLA), který každoročně dotazuje několik stovek tisíc studentů prvního ročníku na vysoké škole, ukazuje, že procento přicházejících studentů, kteří jsou přesvědčeni o důležitosti sledování politického dění, kleslo z 57,8 % v roce 1966 na 25,9 % v roce 1998, i když nejnovější data naznačují obnovení zájmu o politiku.

Ve světle takových výzev je dnes již zcela zřejmé, že navzdory určité nezdolnosti demokracie v minulosti není vůbec jisté, že dokáže bez pomoci přetrvat i do budoucna. Podpora demokratického občanství – neboli „občanského zapojení“, jak je obvyklejší ve Spojených státech – se tedy stala jednou z priorit jak ve Spojených státech, tak i v Evropě.

4 Pirie, M. a Worcester, R. 2007: *The Millennial Generation*. Londýn: Adam Smith Institute.

1.2. Co nabízí evropská koncepce „výchovy k demokratickému občanství“?

V Evropě je spojení „výchova k demokratickému občanství“ chápáno jako souhrn vzdělávacích postupů a aktivit, jejichž úkolem je povzbudit a pomoci lidem zaujmout aktivní roli v demokratickém životě a jakožto občané uplatňovat svá práva a povinnosti ve společnosti.⁵

Používání tohoto spojení v řadě zemí značí radikální odklon od tradičních forem občanského vzdělávání, a to zejména v důrazu kladeném na aktivní participaci, praktické učení (angl. *learning by doing*), celoživotní vzdělávání, partnerskou spolupráci a vztah mezi učiteli a žáky více založený na spolupráci a reciprocitě.

Původní myšlenka vznikla v reakci na hrůzy druhé světové války a byla dále rozvíjena na základě zásadních změn, ke kterým došlo v řadě evropských zemí, a nových složitých úkolů, které v Evropě koncem 20. století musely řešit stabilní, ale i nově vzniklé a znovu se formující demokratické systémy. Hlavním iniciátorem byla Rada Evropy, nejstarší a největší mezivládní organizací v Evropě čítající 47 členských zemí. Formální podobu tato koncepce získala díky projektu Výchova k demokratickému občanství (VDO), který vznikl v roce 1997 jako výsledek druhého summitu hlav států a vlád Rady Evropy. Jeho cílem bylo identifikovat soubor vlastností, které jednotlivci musí mít, aby se stali plně participujícími občany ve společnosti, a způsob, jak si lze tyto vlastnosti osvojit a jak je lze předávat dalším.

První fází projektu VDO (1997–2000) byla průzkumná fáze zaměřená na rozvíjení koncepcí, definic a strategií. Druhá fáze (2001–2004) byla věnována vývoji strategie, vytváření sítí, sdělování informací a šíření povědomí a poprvé zahrnuje výraznější rozměr lidských práv. Třetí fáze (2006–2009) se zaměřila na řízení demokratické školy a školení učitelů, zejména vývoj praktických nástrojů a návodů.⁶ Příští program (2010–2014) se zaměří na podporu rozvoje a realizace strategií prosazování partnerství, budování sítě nástrojů Rady Evropy a jejich uvádění do praxe.

Projekt VDO již od samotného počátku razil cestu budování sociálních partnerství a dokázal spojit řadu odlišných partnerů, vlády členských států, agentury OSN, Úřad pro demokratické instituce a lidská práva Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, EU, různé sektory Rady Evropy, nevládní organizace, akademické pracovníky a nadace. Rada Evropy vycházela z předpokladu, že výchova k demokratickému občanství je komplexní a mnohostranný úkol, který nelze ponechat na samotných formálních institucích, ale který vyžaduje zapojení celé řady aktérů a agentur, formálních i neformálních, státních i občanských.

Myšlenka vychází z několika inovativních vzdělávacích praktik, které vznikly v Evropě jako reakce na útoky proti demokracii v různých komunitách, zemích a regionech, a to zejména z výchovy k lidským právům, ale také výchovy k míru, mezikulturního vzdělávání a globálního vzdělávání. Tyto praktiky odrážejí různorodé priority v odlišných podmínkách evropských zemí a čerpají z činnosti vlád a národních a mezinárodních nevládních organizací. Existují jak samostatně, tak i jako součást tradičnějších forem občanského vzdělávání. Ačkoliv se tyto systémy vzdělávání někdy liší zaměřením a realizací, jejich dlouhodobé cíle mají hodně společného, především snahu o dosažení udržitelných forem demokracie založené na dodržování lidských práv a právním státě. Je proto užitečné považovat každý z těchto přístupů za významný přínos ke splnění celkového cíle výchovy k demokratickému občanství a výchovu k demokratickému občanství chápat jako pojem zastřešující souhrn vzdělávacích praktik vytvořených k dosažení tohoto cíle.⁷

5 „Výchova k demokratickému občanství“ znamená vzdělávání, školení, šíření povědomí, informování, praktiky a aktivity, jež studujícím poskytují znalosti, dovednosti a porozumění a rozvíjejí jejich postoje a chování tak, aby byli schopni uplatňovat a hájit svá demokratická práva a povinnosti ve společnosti, cítit rozmanitost a sehrávat aktivní úlohu v demokratickém životě s ohledem na prosazování a ochranu demokracie a právního státu. Tato definice byla převzata z Charty Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům přijaté v rámci doporučení (CM/Rec(2010)7 Výboru ministrů www.coe.int/educ.

6 Další informace viz www.coe.int/educ stránky Rady Evropy.

7 Duerr, K., Spajic-Vrkas, V. a Martins, I. F. 2007: *Strategies for Learning Democratic Citizenship*. Štrasburk: Rada Evropy.

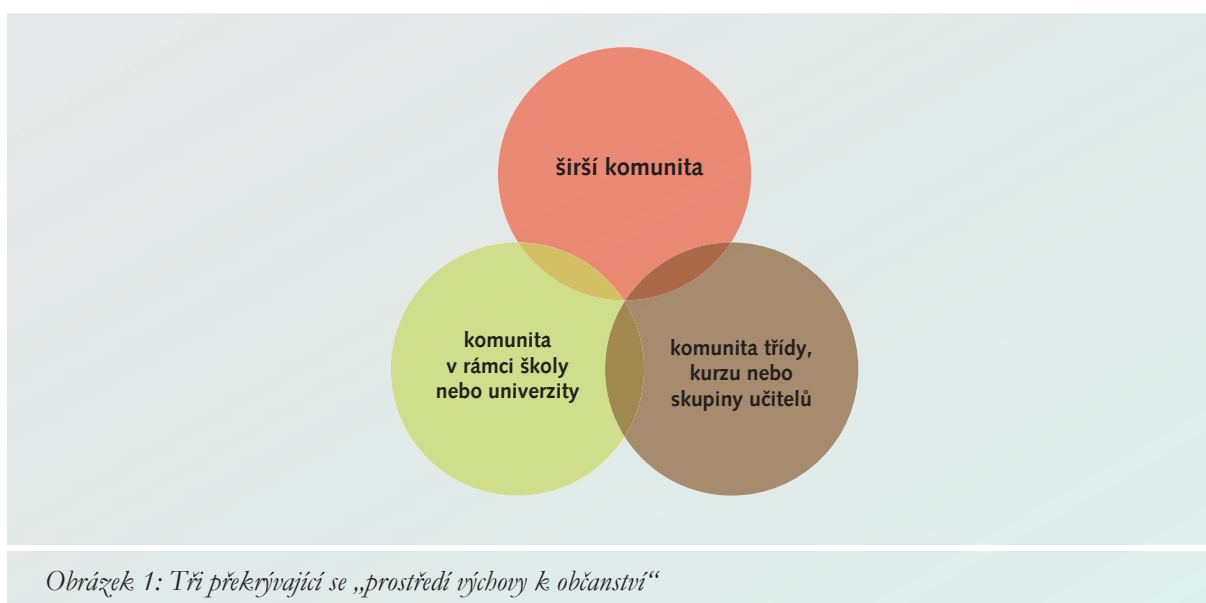

V srdci projektu VDO Rady Evropy leží tři zásadní hodnoty, které historicky charakterizují práci Rady Evropy: demokracie, lidská práva a právní stát. V centru pozornosti stojí také důraz na aktivní participaci – na roli jednotlivců v demokratickém procesu, a to formálně i prostřednictvím činnosti a institucí občanské společnosti. Z praktického hlediska se jedná o pomoc jednotlivcům při rozvíjení vědomostí, porozumění, dovedností a postojů, které potřebují k tomu, aby mohli hrát důležitou roli ve společnosti – na místní, národní i mezinárodní úrovni. Celý proces začíná u jednotlivců pocitem sounáležitosti, který se postupně mění v přesvědčení, že jsou členy společnosti s rovnými právy a povinnostmi a že mohou ovlivnit a vylepšit dění ve světě. K tomu je zapotřebí osvojit si určité občanské znalosti, například o institucích a postupech demokratické vlády a základních lidských právech. Patří sem také schopnost kriticky i analyticky přemýšlet o společnosti, přemýšlet sami za sebe, a nechávat za sebe přemýšlet jiné. Ale demokracie je víc než pouhý soubor informací nebo schopnost přemýšlet. Je to způsob soužití v komunitě s ostatními a ve vztahu k nim a vyžaduje celou řadu specifických vlastností a postojů, od snášenlivosti a dodržování práv jiných až po schopnost řešit spory mírumilovnou a přátelskou cestou, schopnost najít společné zásady a společná řešení.

Proto nelze demokratické občanství učit pouze formálně: je nutno si je alespoň částečně vyzkoušet v praxi. Z tohoto důvodu nemůžeme výchovu k demokratickému občanství omezit na hodiny občanské výchovy ani na období povinné školní docházky: je to celoživotní proces ideálně počínající v rodině, pokračující ve škole, škole a provázející celé středoškolské a vysokoškolské studium až po vzdělávání dospělých, odborný výcvik a samotné zaměstnání.

Zatímco výchovu k demokratickému občanství nelze omezit na instituce formálního vzdělávání – například komunitní iniciativy mají také co nabídnout, pro projekt VDO je formální vzdělávání zcela zásadní. Důvodů je hned několik – relativně univerzální povaha formálního vzdělávání, možnost poskytovat ho v rámci oficiálních školních osnov, ale také možnost pro žáky, zaměstnance a ostatní se zapojit aktivně do řízení a do vztahu s komunitami, které je obklopují, tedy aby si vyzkoušeli demokracii v praxi.

Možnost vyzkoušet si demokracii a lidská práva v praxi se dostává k jádru výchovy k demokratickému občanství. Proto je nutné, aby školky, školy a univerzity mimo rámec svého kurikula hledaly možnosti vytváření těchto příležitostí. Obecně lze vytvořit tři kategorie související se třemi překrývajícími se typy prostředí výchovy k občanství, neboli „komunitami“, v rámci instituce: komunita třídy, kurzu nebo skupiny učitelů, komunita v rámci celé školy nebo univerzity a širší komunita, do níž škola nebo univerzita patří (jak je zobrazeno na obrázku 1).

Potřeba vytvářet možnosti výuky tohoto druhu má velký dopad na vzdělávací instituce a na způsob navazování vztahu s jinými zástupci výchovy k demokratickému občanství ve společnosti. Za prvé to vyžaduje „holistický“ přístup, který na výchovu k demokratickému občanství nahlíží jako „na předmět a zároveň na více než pouhý předmět“. Za druhé je nezbytné uplatnit demokratičtější formu vedení, kde všechny „zainteresané strany“, mladší i starší, učitelé i žáci, mají svou roli, a to díky zavedení demokratičtějších systémů řízení a společné odpovědnosti za rozvoj školy a rozhodování. Za třetí je potřeba klást důraz na aktivní a zkušenostní metody, kdy se žáci učí praxí, včetně interaktivních, kooperativních a participativních forem učení. Za čtvrté to vyžaduje otevřenější vztah mezi učiteli a žáky, který bude více založený na spolupráci a nahradí tradiční autoritářský model. Za páté je potřeba nastavit nové formy spolupráce a partnerství mezi vzdělávacími institucemi a dalšími aktéry a zástupci ve společnosti, jako jsou rodiče, organizace ve společnosti, místní samospráva, podniky, nevládní organizace a nadace.

1.3. Jak se liší od americké koncepce „občanského zapojení“?

Myšlenka a praxe výchovy k demokratickému občanství v evropském konceptu v mnoha ohledech odpovídá občanské výchově a občanskému zapojení v americkém kontextu. Americké školy a univerzity byly odjakživa odpovědné za vývoj a udržování demokratické společnosti tím, že vychovávaly informované občany. Ve 20. století byly tyto snahy často omezeny na poskytování kurzů vládních a národních dějin nebo na dobrovolnictví. Poslední dobou se však ve Spojených státech ozývá stále více pracovníků z výchovné praxe, kteří tvrdí, že poskytování informací o tom, jak demokracie funguje, prostě nestačí – občanské dovednosti si lze osvojit pouze praxí. Občanství se lze naučit zkušeností, když se lidé spojí, aby řešili společné problémy a diskutovali a naslouchali názorům a obavám jiných. Stále více se objevuje názor, že občanskou výchovu nelze omezit pouze na formální prostředí, ale že je nezbytné chápat ji jako celoživotní proces zahrnující formální i neformální instituce ve společnosti.⁸

Stejně jako v případě výchovy k demokratickému občanství bývá i občanská výchova používána jako pojem zastřešující několik rozmanitých praktik. Nicméně i když americký pojem sdílí s evropským přístupem některé základní myšlenky a někdy dokonce používá i stejný jazyk, jeho zaměření se často mírně liší. Například „zapojení do společnosti“ nebo „odpovědnost vůči svému společenství“ má ve Spojených státech mnohem větší význam jakožto organizační pojem nežli v Evropě, kde jsou obvyklejší pojmy „demokracie“ a „lidská práva“. Myšlenka zapojení do společnosti v USA se často ve veřejné rétorice úzce spojuje s občanskými výstupy, tedy že myšlenka zapojení do společnosti vede k výchově zapojených občanů. Ve skutečnosti je však toto spojení mnohem slabší.

Dobrovolnické aktivity často neumožňují účastníkům lépe pochopit základní sociální a politické faktory, které se nejvyšší mírou podílejí na vzniku problémů. Pojem „občanské zapojení“ vznikl částečně proto, že upozorňuje na důležitost prosazování politického povědomí a budování demokratických dovedností a hodnot.

Jednou z nejrozšířenějších forem občanského zapojení ve Spojených státech je tzv. „service learning“ (učení se službou), které začleňuje komunitní činnost do oficiálního kurikula. „Service learning“ (učení se službou) je založeno na výchovné hodnotě služby poskytované místní komunitě nebo sousedství. V některých případech konkrétní programy vyzdvihují také tzv. „character education“ (výchovu charakteru) neboli prosazování morálního rozvoje skrze výuku k ctnostem, jako je spravedlnost, poctivost, starostlivost, úcta, zodpovědnost a důvěryhodnost, z nichž každá svým dílem přispívá k utváření soucitnější a odpovědnější společnosti. Takové přístupy lze mnohem častěji najít ve školkách, základních i středních školách než na půdě vysokých škol.

8 Kerr, D. a Nelson, J. (2006). „Active citizenship in INCA countries: definitions, policies, practices and outcomes.“ Závěrečná zpráva. Londýn: QCA/NFER.

Snaha o prosazování služeb komunitě neboli „veřejná služba“, jak ji lidé znali koncem 80. let 20. století, vedla k nárůstu počtu dobrovolníků na amerických vysokých školách a univerzitách. V 90. letech 20. století vznikla řada pozoruhodných iniciativ zaměřených na propojení této činnosti s klíčovými okruhy práce vysokých škol a univerzit, tedy s výukou a výzkumem. Dnes již mnohé vysoké školy a univerzity ve Spojených státech, ne-li většina, nabízejí kurzy obsahující složku „service-learning“ (učení se službou). Navíc se do programů aktivní pomoci nebo dobrovolnických akcí v místních komunitách každým rokem zapojují stovky tisíc vysokoškolských studentů. Toto úsilí podporují programy zřízené školním systémem, počínaje výukou ve školách a konče posledním ročníkem na střední škole (K-12). Dle studie z roku 2008, kterou provedla americká vládní agentura Corporation for National and Community Service, 68 % všech předškolních zařízení, základních a středních škol (a celkem 86 % všech středních škol) nabízelo studentům možnosti zapojení do komunitních služeb. Téměř čtvrtina ředitelů předškolních zařízení, základních a středních škol uvedla, že jejich školy nabízí povinné kurzy obsahující složku komunitního učení (učení se službou).⁹ U vysokoškolského vzdělávání je patrný návrat k občanskému zapojení. Koalice vysokoškolských a univerzitních rektorů Campus Compact zavazující se k prosazování občanského zapojení zvýšila počet svých členů z třech rektorů v roce 1985 na více než 1100 členů v roce 2008, zastupujících čtvrtinu všech vysokoškolských zařízení ve Spojených státech. Každoroční průzkum mezi členy koalice naznačuje, že se třetina všech studentů těchto institucí zapojuje ve svých komunitách jako dobrovolníci nebo navštěvuje kurzy učení se službou trvajících v průměru pět hodin týdně. Řada vysokých škol podporuje zapojení pedagogického sboru.¹⁰ Celých 85 % respondentů uvedlo, že při hodnocení pedagogů během jejich funkčního období, resp. v rámci povýšení, odměňují komunitní výzkum nebo učení se službou – což za posledních pět let představuje výrazný nárůst.

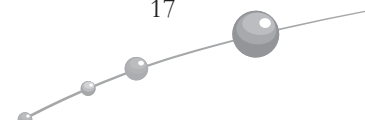
Obvykle se však v USA v rámci učení se službou klade důraz hlavně na výuku předmětu spíše než na demokratické učení nebo výstupy.¹¹ Myšlenka prosazování demokracie prostřednictvím takových kurzů je mladší. Stejně tak, navzdory dnešnímu volání po možnostech pro mladé lidi zapojit se do vedení a rozhodování v rámci programů učení se službou, je na školy a univerzity jakožto demokratické komunity a na potřebu demokratických forem řízení kladen pouze malý důraz. Myšlenka „holistického“ přístupu, potřeba identifikovat možnosti zažít si demokracii v praxi na úrovni škol a univerzit a potřeba koordinovat je s oficiálními osnovami jak v rámci předmětů, tak i napříč kurikulem, se v americkém kontextu vyskytuje jen zřídka.

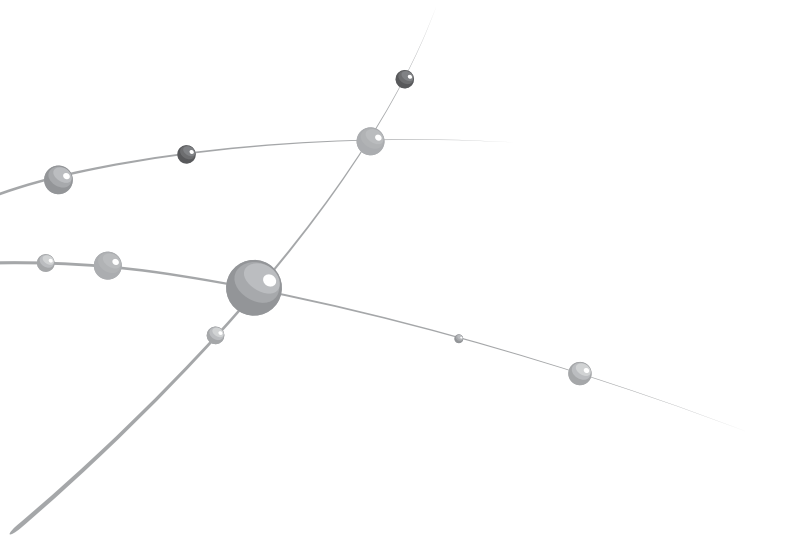
Je zcela jasné, že zatímco evropský i americký přístup odráží odlišné sociální a politické priority a obavy, mají se jeden od druhého čemu naučit – zejména proto, že Evropa ani Spojené státy nepředstavují homogenní subjekty, ale obě společenství jsou tvořena množstvím komunit, z nichž každá čelí odlišným problémům a výzvám. Jedním z cílů této publikace je podpořit tento proces sdílení.

9 Viz www.nationalservice.gov/pdf/08_1112_1sa_prevalence.pdf.

10 Viz www.compact.org/about/statistics/.

11 Colby, A., Ehrlich, T., Beaumont, E. a Stephens, J. (2003), op. cit.; Hartley, M. a Soo, D. (2009), op. cit.

Kapitola 2

Partnerská spolupráce mezi školami, komunitami a univerzitami

2.1. Co je to partnerství VDO?

Partnerství VDO je partnerstvím mezi organizacemi – jako jsou národní i regionální ministerstva, místní úřady, obce, nevládní organizace, soukromé nadace a formální i neformální vzdělávací organizace, včetně škol, vysokých škol a institucí vyššího vzdělávání – jejichž hlavním cílem je posílit demokracii ve společnosti, často prostřednictvím řešení společného problému. Tato partnerství jsou vskutku „občanská“, což znamená, že se vztahují k právům a povinnostem demokratického občanství. Zaměřují se jak na budování občanských dovedností a dispozic jednotlivců, tak i na demokratický kapitál a zdroje společenství a společností jako takové, přičemž sledují i řadu dalších cílů.¹²

Zvyšující se zájem o partnerství tohoto druhu pochází částečně z uvědomění si jedinečného přínosu některých druhů organizací k budování demokracie a částečně z pochopení složitého a vícerozměrného úkolu, který budování demokracie v moderní společnosti představuje.

Zejména partnerská spolupráce občanských společností je schopna zaujmout „ekologický“ nebo „multilaterální“ přístup ke společenské změně, které nelze jen tak snadno dosáhnout tradičním „technokratickým“ přístupem „shora“, uplatňovaným některými vládními „experty“ nebo úředníky usilujícími o jednostranné vymezení a vyřešení problému zvenčí. Partnerství VDO mohou povzbudit k aktivní participaci mnoho rozličných skupin a orgánů. Uvědomují si, že společenství nejsou monolitické subjekty, ale že fungují na několika úrovních a jejich velký bohatý demokratický potenciál čeká na využití. Mohou být jak inkluzivní, tak reciproční. Dokážou být efektivní na nejnižší úrovni, když pomáhají účastníkům pochopit, jak je jejich místní prostředí propojeno se širšími, regionálními, národními a celosvětovými otázkami a trendy.

Jasně řečeno, partnerství VDO prostřednictvím svých postupů skutečně využívají a dokládají demokratické formy sdružování. Přínos každého partnera je definován a oceněn. Jejich přednosti a omezení jsou uznány a pečlivě zohledněny při utváření spolupráce. Rozumí, alespoň by měly rozumět, odlišným zájmům ostatních a dokážou se shodnout na společném cíli. Díky tomu je přínos každého partnera jasný a uznávaný, což umožňuje vytvořit a přizpůsobit společné postupy pro sdílení informací, rozhodování a tvorbu programů.

Partnerství VDO lze asi nejlépe pochopit v kontextu procesu společného úsilí. Existují různé úrovně partnerství (viz Tabulka 1). Na začátku tohoto procesu stojí jednoduchá výměna informací nebo věcí mezi dvěma organizacemi. Příkladem tohoto druhu výměny je kampaň místní komunity shromažďující oblečení pro bezdomovce. Další úroveň partnerství zahrnuje dialog, snahu o porozumění zájmům a potřebám každého partnera. Takový dialog může časem vést k formování sítí – sdružení jednotlivců nebo zástupců skupin se společnými zájmy. Některé sítě vznikají pouze s cílem sdílet informace nebo dobrou praxi. Jiné se mohou pustit do společných projektů založených na společné odpovědnosti. Taková partnerství mohou vést ke sdílení společného cíle – ke společnému přesvědčení, že partnerství je součástí důležité práce, která přispívá k obecnému blahu. Partnerství VDO pro udržitelnou demokracii jsou taková partnerství, která se zapojují do činností, které vytvářejí spojení napříč komunitami, které tedy nejenom řeší specifické problémy, ale podporují společné úsilí pozitivně utvářet život ve společenství.

12 Viz zprávu z fóra o občanských partnerství a výchově k občanství a k lidským právům (Report on the Forum on Civic Partnerships of Citizenship and Human Rights Education) (DGIV/EDU/CIT (2009) 12). Štrasburk: Rada Evropy. Ke stažení na www.coe.int/edc.

2.2. Proč partnerství škol, komunit a univerzit?

Partnerská spolupráce škol, komunit a univerzit je jedním z mnoha možných typů partnerství VDO. Takže co je na tomto partnerství tak zvláštního a co nabízí?

V Evropě a ve Spojených státech jsou školy a univerzity již dlouhá léta uznávány jako klíčový nástroj rozvoje demokracie ve společnosti.

Školy jsou komunitními institucemi par excellence a jsou situovány v srdci komunitního života, a to jak fyzicky, tak i společensky. Právě na škole si lidé poprvé vyzkouší, jaké to je žít a pracovat v občanské instituci. Školy jsou společným jmenovatelem mnoha lidských životů v mladším, ale i starším věku, včetně učitelů, rodičů, sousedů a komunitních partnerů. Patří všem členům komunity a jsou ideální jako „centra“, kolem nichž se slučují místní skupiny a aktivity. Stejně tak působí jako katalyzátory při řešení problémů společnosti, protože řada problémů vyskytujících se v místních komunitách, například chudoba, rasismus, náboženské a národnostní konflikty, kriminalita, užívání drog, představuje problém i pro místní školy. Například úspěch účasti školy na zvyšování gramotnosti mezi jejími studenty může být ovlivněn, nebo dokonce i zmařen faktory přicházejícími z prostředí mimo školu.

V centru komunit, zejména těch velkoměstských, stojí také univerzity, které mají podobnou schopnost přispět k řešení komunitních problémů a obnově společnosti. Ve skutečnosti je pro univerzity stále těžší ignorovat sociální problémy, které existují hned za jejich branami. Nejenže problémy tohoto druhu ovlivňují nábor a udržení univerzitních studentů a zaměstnanců, ale zároveň dochází ke stále výraznější navázanosti veřejných a firemních financí na sociální výstupy. Univerzity mají přístup k lidským, technickým a akademickým zdrojům, jež mají zásadní význam pro odhalení a řešení problémů komunity, které často nelze najít

Úroveň partnerství	Druhy činnosti	Příklad
Úroveň 1: Výměna	Sdílení informací, resp. materiálů	Skupina univerzitních studentů osloví několik učitelů místní školy, aby se v rámci mimoškolní dobrovolnické činnosti zapojili do projektu čtení dětem.
Úroveň 2: Dialog	Snaha o pochopení zájmů a potřeb každého partnera	Studenti pozvou členy univerzitního pedagogického sboru vyučující a provádějící výzkum v oblasti gramotnosti, aby se setkali s učiteli a dozvěděli se více o škole a komunitě.
Úroveň 3: Budování sítě	Formování sdružení se společnými zájmy	Učitelé, vedení školy a univerzitní pedagogové začínají plánovat projekty zacílené na zvyšování gramotnosti dětí a poskytování možností vzdělávacích zkušeností vysokoškolákům v různých kurzech učení se službou.
Úroveň 4: Spolupráce	Společné úsilí k dosažení společného cíle a ideálně i společného záměru	Postupně se schůzek účastní stále více učitelů a univerzitních pedagogů a vznikají další projekty založené na sdílených zájmech a cílech.
Úroveň 5: Partnerství VDO	Partnerství, které se věnuje sociálním problémům a budování demokracie.	Postupem času se projekt rozšiřuje díky dalším skupinám (komunitním organizacím a skupinám rodičů), které se zapojují do formování programu partnerství. Účastníci začínají klást otázky na širší sociopolitické příčiny problémů s gramotností v komunitě. Sdružení pracuje na shromažďování informací a začíná se zapojovat do kolektivních akcí, jejichž cílem je změnit veřejnou politiku v této oblasti.

Tabulka 1: Úrovně partnerství

nikde jinde ve společnosti. Komunity mohou na oplátku pomoci univerzitám ukotvit jejich akademickou práci do každodenního reálného života, uvést výuku do autentické praxe a pomoci eliminovat smýšlení, které je odtrženo od reality a které je někdy spojováno s vysokoškolským vzděláváním.

Školy společně s institucemi vyššího vzdělávání tedy ve společnosti tvoří „strategický podsystém“¹³, který je možná víc než kterýkoliv jiný systém schopen ovlivnit fungování společnosti jako celku. Je zde také obrovský potenciál vloženého společného úsilí škol, univerzit a dalších skupin a organizací ve společnosti do pomoci občanům identifikovat a řešit problémy jejich komunity: najdou se řešení na problémy komunity; studenti mají možnost zapojit se do řešení problémů „reálného života“, čímž obohacují své vzdělání; školy a univerzity se stávají mnohem skutečněji „občanskými“ institucemi; místní komunity se stále více zapojují do vlastního řešení problémů; demokratické hodnoty a praxe se rozvíjejí napříč společností.

Sdružení romských studentů v srbské Vojvodině

Romové jsou pravděpodobně nejutlačovanější menšinou v Evropě. Musí čelit zakořeněnému pronásledování, diskriminaci a uzavírání do ghett, což je v mnoha případech podporováno mediální charakterizací rasistických stereotypů, a jsou často zbavováni rovných práv na vzdělání. V srbské autonomní provincii Vojvodina působí sdružení romských studentů, kteří společně se školami a univerzitami usilují o zlepšení přístupu mladých lidí romského původu k vyššímu vzdělání. Projekt, který vznikl v roce 2008, pomáhá mladým romským studentům dosáhnout středoškolského vzdělání formou programu, který nabízí stipendia, vedení a poradenství, a motivuje studenty k pokračování ve studiu na vysoké škole. Pomoc s přístupem k vyššímu vzdělání je důležitým prvkem role, kterou univerzity mohou hrát při prosazování demokracie a lidských práv ve společnosti.¹⁴

Nicméně i přes tak významné výjimky, jako je uvedený projekt, stále ještě v této oblasti nezaznamenáváme v Evropě ani ve Spojených státech rozvoj reálné praxe. V následujících částech se podrobněji podíváme na to, co by mohl tento typ partnerství znamenat.

2.3. Na základě čeho hovoříme o partnerství VDO?

Ve snaze o podporu partnerské spolupráce škol, komunit a univerzit v souvislosti s rozvojem občanských dovedností a postojů a demokratického kapitálu v komunitách je nezbytné odlišovat tato partnerství od jiných forem spolupráce škol a univerzit. Existuje mnoho důvodů pro spolupráci mezi školami a univerzitami, například usnadnění vzdělávání učitelů nebo výuka specifických dovedností nebo specializovaných předmětů, jako jsou cizí jazyky. Jakkoliv mohou být tato partnerství důležitá, nelze je označit za partnerství VDO, pokud jedním z jejich hlavních zamýšlených výstupů není rozvoj občanského potenciálu jednotlivců a společnosti.

Stejně tak existují partnerství mezi školou a komunitou a univerzitou a komunitou, která vznikla za konkrétním účelem. Školy mohou usilovat o větší zapojení rodičů do vzdělávání jejich dětí jako způsob zvyšování akademických standardů nebo zlepšování chování žáků a jejich docházky. Výzkumná oddělení univerzit se mohou podílet na komunitních projektech zaměřených na zlepšování veřejného zdraví nebo dopravy.

13 Harkavy, I. (1998), *School-Community-University Partnerships: Effectively Integrating Community Building and Educational Reform*. Příspěvek do konference, Pensylvánská univerzita.

14 Romský vzdělávací fond (Roma Education Fund www.romaeducationfund.hu/) dohlíží a podporuje řadu aktivit spojených se vzděláváním Romů. Mnohé z těchto aktivit jsou nyní součástí iniciativy Dekáda romské integrace. Rada Evropy se této otázce věnuje také, a to od roku 1969 a systematictěji v posledních 10 letech ve svém programu Education of Roma Children (Vzdělávání romských dětí), a s pomocí skupin, jako je Roma and Travellers Forum (Fórum Romů a kočovníků). Viz www.coe.int/education/roma.

To však neznamená, že partnerství tohoto druhu nijak nepřispívají k demokratickým schopnostem jednotlivců a komunit, v kterých žijí, ale že jejich podíl je pravděpodobně doprovodný a neudržitelný. Mají-li fungovat jako partnerství VDO, hlavním cílem partnerské spolupráce škol, komunit a univerzit musí být na rozdíl od jiného druhu sociálního partnerství rozvíjení demokracie.

Budování demokracie musí být cílem občanského partnerství, avšak: partnerství VDO může mít celou řadu různých cílů a záměrů. Ta nejefektivnější partnerství VDO jsou pravděpodobně ta, která vznikla na základě potřeby vyřešit širší problémy společenství. Demokracii nelze budovat ve vakuu, ale v reálném sociálním prostředí se skutečnými lidmi, kteří mají skutečné zájmy a starosti. Občanské dovednosti a dispozice se zdokonalují a společnost se demokratizuje právě řešením otázek a problémů komunity.

Je to jasně patrné na příkladu partnerské spolupráce škol, univerzit a komunity ve West Philadelphii. Partnerství tvořilo několik skupin, z nichž každá měla pro naplnění potřeby komunity zásadní význam. Partnerství vzniklo společným definováním otázky a zamýšleného cíle. Toto úsilí mělo dalekosáhlejší důsledky než pouhé řešení technického problému. Bylo příkladem demokratické aktivity: spojovalo různé členy komunity ze zcela odlišných organizací, a ti společně pracovali na prosazení smysluplné změny týkající se bezpečného bydlení – změny chování jednotlivců, změn kurikula na univerzitách i místních školách a změn komunální politiky. Pro tuto vzájemně se podporující, reciproční iniciativu měli všichni zúčastnění partneři zásadní význam.

Otrava olovem ve West Philadelphii, Pensylvánie

Před několika lety začal rodiče z West Philadelphie znepokojovat výskyt případů otravy olovem malých dětí. Této otázce se začalo věnovat stávající partnerství mezi vedením a pedagogickým sborem místní výzkumné univerzity, několik sousedských organizací a místní školní systém. Sousedské organizace organizovaly setkání, na nichž se sešli zástupci všech partnerů, aby vážnou situaci prodiskutovali. Začaly vznikat iniciativy. Univerzitní učitelé z programu environmentálních studií a jejich studenti spolupracovali se žáky místních škol na odběru laboratorních vzorků. Rodiče označili místa, kde si jejich děti obvykle hrávaly. Místní učitelé začlenili projekt do kurikula, čímž mezi studenty (a tudíž i v jejich rodinách) zvyšovali povědomí o této otázce, díky tomu mohlo být testováno více dětí. Sousedské organizace informovaly o těchto aktivitách, a tím vyzývaly k zapojení širší veřejnosti. Na schůzky s rodiči byli pozváni i zástupci zdravotnických oborů, aby spolu diskutovali o zdravotních problémech spojených s otravou olovem. Označení oblastí, kde se používaly olovnaté nátěry, poskytlo rodičům dostatek informací k zahájení nátlaku na místní úředníky a majitele domů, aby se tímto problémem začali zabývat. Zástupci univerzity mezitím dokázali shromáždit údaje, které názorně ukázaly, že partnerská spolupráce vedla ke zlepšení situace.

Partnerství VDO od jiných sociálních partnerství tedy odlišují cíle i metody, zejména spojení více partnerů s cílem vymezit a najít řešení jejich vlastních problémů, na rozdíl od technokratických zásahů, kdy do řešení vstoupí skupina „expertů“ zvenčí, kteří definují problém, zformulují a realizují řešení, a poté odejdou (viz Tabulka 2).

2.4. Na čem je založen úspěch partnerství VDO?

Jednou ze zkoušek jakéhokoliv občanského partnerství je v podstatě jeho efektivita v podporování občanského zapojení a demokratického občanství na individuální a kolektivní úrovni. Na kolektivní úrovni může být měřítkem úroveň občanské participace v komunitě a míra schopnosti komunity zvládat konflikty, nalézat a nabízet řešení vlastních problémů. To zase závisí na úrovni důvěry, reciprocity, spolupráce, soudržnosti, sdíleného porozumění, poskytování a výměny informací. Závisí také na utváření vztahů, sociálních sítí a struktur určených k prosazování občanských hodnot a akce.

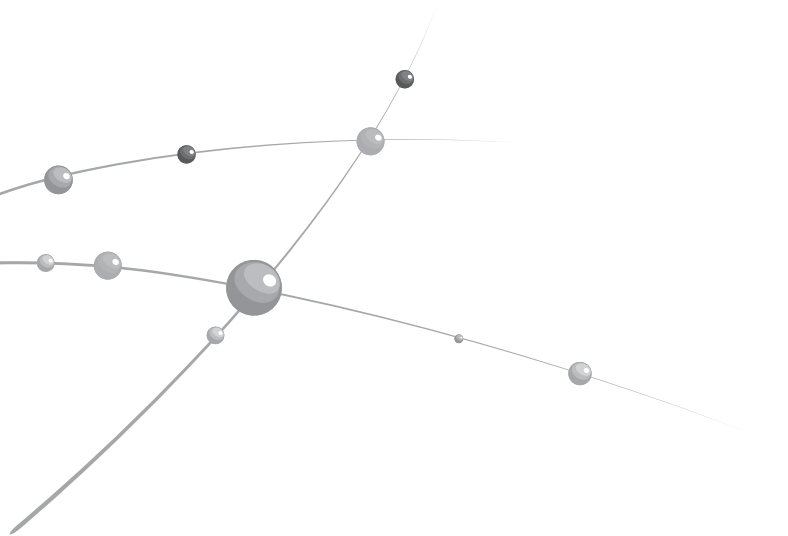
Rozvoj tohoto druhu skutečně „občanské“ schopnosti na kolektivní úrovni je úzce spjat s rozvojem stejné schopnosti u jednotlivců. Na úrovni jednotlivých účastníků lze efektivitu partnerství VDO posuzovat v rámci přítomnosti řady občanských a demokratických charakteristik neboli „kompetencí“ vznikajících z tohoto partnerství – od pocitu občanské identity a odpovědnosti po rozvoj rozumného praktického úsudku ve vztahu k tvorbě a realizaci veřejné politiky (viz Tabulka 3).

Partnerství VDO:	Jiná partnerství:
Chápou komunity jako přínosné a členy komunity jako velice významné partnery.	Vidí problémy komunity.
Věří, že členové komunity mají své vlastní znalosti, vědomosti a činnost.	Věří, že členům komunity je nutno pomáhat.
Jsou inkluzivní a k řešení systémových a složitých výzev zapojují řadu složek.	Mají často omezený rozsah a zaměřují se na samostatné problémy.
Stojí na demokratických principech – všichni partneři přispívají k formování společné agendy.	Při stanovení agendy se spoléhají na malou skupinu, specialisty nebo úředníky, často bez konzultací.
Umožňují vymezení, uznání a ocenění přínosu všech partnerů.	Cení si znalostí a zájmů některých partnerů více než jiných.
Jejich účelem není pouze dosažení konkrétních cílů, ale také podpora demokratických principů a praxe.	Jejich účelem je řešení sociálních problémů.

Tabulka 2: Partnerství VDO a jiná partnerství

Identita	Pohlížení na sebe sama jako na občana neboli člena společnosti – pocit sounáležitosti, pocit, že mám nebo bych měl mít rovná práva, včetně práva a odpovědnosti participovat jako občan a být slyšen.
Znalosti	Znalosti o občanských institucích a praktikách a jejich fungování.
Povědomí	Povědomí o sociálních otázkách, trendech a problémech, které jsou aktuální ve vlastní komunitě i obecněji ve společnosti.
Dovednosti	Schopnost dostat se k informacím souvisejícím s problémy komunity a interpretovat je, komunikovat, argumentovat a v případě potřeby učinit individuální nebo kolektivní kroky.
Úsudek	Schopnost posoudit hodnotu a proveditelnost různých podob politiky, strategií a dohod v občanské sféře.

Tabulka 3: Občanské a demokratické kompetence

Kapitola 3

Aby partnerství mezi školami, komunitami a univerzitami fungovalo

3.1. Jak partnerství VDO vznikají?

Jak vypadají partnerství VDO škol, komunit a univerzit? Jak se jejich činnost postupem času vyvíjí? Jak fungují? Partnerství VDO mohou být jednoduchá i složitá. Vzhledem k tomu, že odrážejí reakci členů komunity na naléhavé problémy společnosti (nebo alespoň jejich lokální projev), mohou se týkat desítek nebo dokonce stovek lidí. Přesné mechanismy partnerství VDO se různí a jsou ovlivněny řadou faktorů včetně životnosti partnerství (zpočátku mohou být tvořeny pár jednotlivci a postupně se s rozšiřováním a dozráváním úsilí dále rozrůstají), počtu partnerských organizací a rozsahu realizovaných projektů.

Nezákladnější partnerství sestává z dvou jednotlivců, kteří zjistili, že mají společné zájmy nebo starosti, a rozhodli se spolupracovat. Ale i taková jednoduchá sestava, jako je tato, vyžaduje stanovení cílů, rozdělení práce, určení primárních komunikačních prostředků a vymezení procesu hodnocení a kontroly vykonané práce. U složitějších partnerství tvořených několika partnery je vybudování těchto struktur a skupinových norem pro udržení společného úsilí ještě důležitější.

Bez ohledu na velikost a rozsah je u všech efektivních partnerství VDO zapotřebí, aby byla velká pozornost věnována strukturám (vytvoření organizačních postupů, politiky rozhodování partnerství a provádění práce) a skupinovým normám a dynamice (společné porozumění tomu, proč skupina vznikla, jaké má společné cíle, rozvíjení otevřenosti a důvěry). Partneři se musí zavázat ke společnému úsilí, které povede k rozvíjení a udržování struktury partnerství a k společné poctivé a smysluplné práci.

Partnerství jsou dynamická. Často vznikají z jednoduchých aktivit. Ty mohou zahrnovat sdílení informací nebo zdrojů nebo účast na nenáročném krátkodobém projektu. Tyto příležitosti poskytují perspektivním partnerům možnost dozvědět se o sobě více a zjistit své společné zájmy a cíle. To může zase vést k další, udržitelnější společné práci na jiných projektech. Co začne jako jednoduchá transakční výměna, může časem přerůst v pevné, vzájemně prospěšné, na demokratických principech založené partnerství.

Proces vzniku partnerství VDO lze chápat jako tři po sobě jdoucí stadia (viz Tabulka 4).

3.1.1. Vznik

Kořeny občanských partnerství lze hledat v dialogu perspektivních partnerů, který může vést ke zjištění společných zájmů při řešení naléhavého sociálního úkolu nebo potřeby. Prvním krokem ke vzniku partnerství je určení potenciálních zainteresovaných stran a zahájení procesu zapojení do dialogu o jejich zájmech a cílech. Na čem jim záleží? Čeho by chtěly dosáhnout? Jaké jsou základní silné stránky různých partnerů? Jaká jsou omezení? Jaké mají konkrétní schopnosti a odborné znalosti? Jak je lze u stanovených cílů zkombinovat k dosažení smysluplné změny?

3.1.2. Růst

Jakmile jsou stanoveny společné cíle, je důležité začít vytvářet určité postupy a procesy pro plánování. U partnerství mohou vzniknout různé úrovně zapojení pro rozličné druhy účastníků. Ačkoliv partnerství VDO vychází z představy, že hlasy všech účastníků jsou cenné a důležité, u složitých nebo specializovaných partnerství mohou být účastníci rozděleni do řady podskupin. Může vzniknout celá řada seskupení, jejichž cílem jsou obecné konzultace pro klíčová rozhodnutí, a určitá provozní rozhodnutí přijímají zástupci příslušných partnerů.

3.1.3. Sebehodnocení a zdokonalování

Je také důležité stanovit postupy pro pravidelnou kontrolu projektů realizovaných partnery. Je jejich fungování bezproblémové? Je nutno provést nějaké úpravy? Jsou projekty efektivním využitím společného času a energie? Je zapotřebí vždy znovu ověřovat účel partnerství. Daří se mu dosahovat svého hlavního cíle? Je možné využít společného úsilí partnerství i jinak? Na konec je také důležité pravidelně diskutovat o tom, zda je každý partner spokojený s výhodami plynoucími z partnerství v porovnání s vynaloženým úsilím. Je rozdělení práce spravedlivé (nebo existuje pádný důvod, proč tomu tak není)? Došlo u některého z partnerů ke změně priorit do té míry, že by bylo lepší, kdyby z partnerství vystoupil? Existuje někdo jiný, kdo by mohl mít zájem o vstup do partnerství? Dosáhlo partnerství svého stanoveného cíle nebo dosáhlo konce své životnosti a mělo by zaniknout? Je nutno zvážit nové formy partnerství?

	Strukturální prvky	Skupinové normy a dynamika
Fáze 1: Vznik	<ul style="list-style-type: none"> identifikace potenciálních partnerů svolání společných schůzek brainstorming plánování potenciálních projektů 	<ul style="list-style-type: none"> dialog, který odhalí společné cíle vzájemné poznávání (priority, naděje, silné stránky, omezení) stanovení norem transparentnosti opatření, aby všichni partneři byli slyšet
Fáze 2: Růst	<ul style="list-style-type: none"> vytvoření vhodných struktur pro rozhodování vymezení povinností na základě zájmů, silných stránek a omezení různých partnerů identifikování jiných potřeb a dalších potenciálních partnerů 	<ul style="list-style-type: none"> neustálé potvrzování si společných cílů vyslovování a oceňování jedinečného přínosu každého partnera doplňování procesů rozhodování v reakci na rozšiřování projektu a programů ujišťování se, že všichni partneři mají neustále pocit, že mohou ovlivňovat agendu partnerství
Fáze 3: Sebehodnocení a zdokonalování	<ul style="list-style-type: none"> pravidelná kontrola rozhodovacích postupů a jejich případná úprava přehodnocování rozdělení práce na základě aktuálních silných stránek a omezení partnerů ukončení partnerství po dosažení stanoveného cíle nebo po dosažení konce jeho životnosti zvážení nových forem partnerství 	<ul style="list-style-type: none"> přezkoumání projektů, zda představují nejlepší prostředek realizace cílů partnerství diskutování o tom, zda existují jiné možnosti, jak by mohlo partnerství využít svého úsilí otevřené diskutování o tom, jak jsou partneři spokojeni s uspořádáním a jak jsou plněny jejich potřeby posouzení, zda se nezměnily priority partnerů nebo zda se nevzdálily od ostatních partnerů

Tabulka 4: Strukturální a normativní rozměry budování partnerství

3.2. Jaké jsou úkoly partnerství VDO a jak je lze splnit?

Navzdory řadě výhod a potenciálních přínosů je nutno poznamenat, že partnerství škol, komunit a univerzit mohou být nesmírně náročnými projekty. Jejich trvalý úspěch vyžaduje neustálou podporu vzájemného porozumění, vybudování vhodných procesů rozhodování, stanovení společných cílů (a transparentnost výstupů, které mohou přinést jednomu partnerovi větší užitek než druhému). Znamenají také uvědomění si skutečnosti, že zatímco k celkovému úspěchu iniciativy významně přispívá každý partner, je nutno brát do úvahy možný nepoměr v rozdělení moci a vlivu. Každá z výše uvedených otázek představuje oblast, v níž může v případě nesprávného vedení nebo nedostatku pozornosti dojít až k ohrožení partnerství. Je nutno položit si několik důležitých otázek (viz Tabulka 5).

3.2.1. Znalost druhého partnera

Jednotlivci a skupiny mohou vstoupit do partnerství z různých důvodů. Silné partnerství VDO spočívá v pevném základu vzájemného porozumění. Každý z partnerů musí mít dostatek času, aby se dozvěděl, co je hlavní náplní práce ostatních partnerů. Jaké jsou jejich nejnaléhavější priority? Jaká jsou očekávání, s nimiž do své role vstupují? Tento krok je v zájmu formulování agendy projektu často vynecháván. To však může být velká chyba. Partnerství VDO ze své podstaty sdružují různé jednotlivce a skupiny, aby se spolu věnovali naléhavým problémům reálného světa. Zatímco různí partneři budou mít společné zájmy, některé stránky jejich činnosti mohou představovat konkurenční, nebo dokonce protichůdné závazky. Například komunitní partner se může podívat, proč člen pedagogického sboru univerzity netráví více času dobrovolnou činností v místě realizace projektu. Na druhé straně si tento člen pedagogického sboru může namlouvat, že komunitní partner nedokáže řádně ocenit čas, který věnuje vymýšlení výzkumného protokolu, který otestuje účinnost zásahu. Člen komunity potřebuje dobrovolníky. Univerzita od svého člena pedagogického sboru očekává uskutečnění výzkumu. Taková nedorozumění se mohou stát neviditelnými kameny úrazu. Řešením je větší povědomí o omezeních, která ovlivňují práci ostatních partnerů.

3.2.2. Transparentnost výstupů

Ve chvíli, kdy si partneři začínají dělat obrázek o tom, jak by jejich spolupráce mohla fungovat, je nezbytné definovat požadované výstupy každého z partnerů. Některé cíle budou společné. Jiné však přinesou užitek pouze jednomu z nich. Například skupina učitelů, zaměstnanci místního kulturního střediska a univerzitní pedagogové mohou mít silný zájem na podporování umění. Učitelé se mohou zajímat o nalezení způsobů začlenění umění do školních osnov. Ředitel kulturního střediska by chtěl rozšířit působení svého zařízení a sloužit celé komunitě. Členové pedagogického sboru univerzity mohou mít zájem na poskytování pedagogické praxe postgraduálním studentům. Diskutování o těchto zájmech je dalším způsobem, jak pochopit konkurující si zájmy různých partnerů. Výsledkem může být opatření, které nabídne kompromis ohledně přidělování různých povinností. Například ředitel kulturního střediska může poskytovat obecnou podporu, ale nemusí mít čas aktivně se účastnit hodnotícího výzkumu prováděného univerzitním pedagogem.

Takové diskuse vedou také k odhalení možností spolupráce, které nebyly zřejmé na první pohled. Učitelé třeba zjistí, že kvůli oficiálním požadavkům kurikula je přidání dalších předmětů do školního dne složité. Na druhé straně by mohl v kulturním středisku vzniknout mimoškolní program, který by byl propojený se školní látkou. Studenti z univerzity by navíc mohli společně s učiteli vymyslet a sestavit mimoškolní kurikulum. Partnerství vybudované na otevřené komunikaci má tu nejlepší šanci stát se partnerstvím VDO a přinést užitek komunitě, společnosti i všem partnerům. Bez této úrovně transparentnosti se partneři mohou cítit zmateně nebo mohou mít mylnou představu o úrovni zapojení různých partnerů.

3.2.3. Zdůvodnění rozdílů v moci

Zatímco všichni partneři přispívají k partnerství, jejich vynaložené úsilí a zájmy jsou jen málokdy dokonale symetrické. Někteří partneři mohou mít na celém podniku pouze malý (i když důležitý) podíl. Jiní se na tuto svou aktivitu mohou dívat jako na významnou součást své práce. Jak bylo uvedeno výše, výstupy partnerů mohou přinést užitek pouze jim samým, ostatním partnerům nikoliv. U partnerství je také docela častý nepoměr v rozdělení moci a vlivu. Většina komunitních organizací ve Spojených státech využívá k realizaci svých programů hlavně dobrovolníky a mnohé z nich úporně hledají externí finanční zdroje (nadace nebo soukromé zdroje). Nabídka stát se partnerem univerzity, která má relativně bohaté zdroje, by mohla vést k vytvoření dynamiky, v rámci které komunitní partner nedokáže říct univerzitě „ne“ ze strachu, že o tyto zdroje přijde. Nicméně všichni partneři disponují něčím, co může být významným přínosem pro jakoukoliv iniciativu. I když jeden partner může mít větší zdroje, k dosažení společného cíle je zapotřebí všech partnerů. Jednou z možných strategií, jak zmírnit škodlivé stránky vztahů s nerovnoměrným rozdělením moci, je jasně si vysvětlit míru příspěví každého z partnerů. Dobrým znakem jakéhokoliv partnerství je, když všichni partneři musí přizpůsobit své plány nebo udělat ústupky, aby projekt mohl pokračovat. Tím je zajištěno, že ani jeden z partnerů nebude dominantní.

Klíčové otázky:

Mají všichni partneři své slovo při vytváření agendy partnerství a ovlivňování činností, kterých se účastní?

Byl každý partner řádně seznámen s celkovou činností prováděnou ostatními partnery?

Jsou známy všechny silné stránky a omezení každého partnera?

Je všem jasné příspěví každého partnera?

Je přínos každého partnera jasně formulován?

Proběhla mezi partnery otevřená diskuse o nepoměru v rozdělení moci, který může v partnerství nastat?

Jsou všichni partneři odhodláni projednávat rozdíly v názorech, čelit případným konfliktům a hledat řešení?

Je činnost partnerství pravidelně monitorována a vyhodnocována?

Dochází postupem času k přizpůsobování a rozšiřování partnerství, například když přicházejí noví lidé, někdo odchází a cíle se mění?

Slouží partnerství i nadále zájmům a potřebám všech partnerů?

Tabulka 5: Klíčové otázky

Kapitola 4

Partnerská spolupráce mezi školami, komunitami a univerzitami v praxi

Případová studie č. 1: Síť podpory uprchlíků (Refugee Support Network), Leeds, Anglie

Univerzita v Leedsu je ve Spojeném království na předním místě v komunitním zapojení. Jako jedna z prvních vypracovala strategii vztahů s komunitou, na plný úvazek zaměstnala styčného pracovníka pro vztahy mezi univerzitou a komunitou a vyvinula strategii bydlení ohleduplného vůči komunitě. Výstupem z tohoto přístupu je poradní a angažovaná univerzita, která je iniciativní a zároveň vnímavá vůči potřebám místní komunity.

Univerzita je přesvědčena o tom, že pro navázání nových vztahů a partnerství s místní komunitou bylo klíčovým krokem jmenování styčného pracovníka. Jeho trvalá a pravidelná účast na setkáních místní skupiny zvyšuje povědomí o jeho roli a prezentuje univerzitu jako naslouchajícího a stálého partnera. Dříve měly vztahy s komunitou v zásadě charakter reakce na problémy, často v důsledku konfliktů, které vznikaly mezi místními obyvateli a přechodně pobývajícími studenty. To je i nadále hlavní funkcí této pozice; řešení otázek a stížností řídí specializovaná sousedská linka pomoci.

Pozice styčného pracovníka je proaktivní. V rámci komunity vyvíjí projekty, které využívají potenciál studentů k prospěchu místní komunity a po konzultaci s ní přinášejí nové a inovativní strategie k předcházení vzájemných neshod. Tato činnost umožnila komunitě nabytí pocitu vlastnictví a ovlivňovat zaměření projektů, a v každém případě zlepšila obrázek univerzity. Budování vztahů s komunitou samozřejmě vyžaduje zapojení nejen do společenských událostí, ale také do konzultací o politických tématech, která mohou danou lokalitu ovlivňovat.

Během akademického roku 2002–03 se univerzita zapojila do sítě podpory uprchlíků (Refugee Support Network), svépomocné skupiny složené hlavně z učitelů základních a středních škol pracujících s dětmi, jejichž rodným jazykem není angličtina. Tito žáci pocházejí z různých prostředí, většina z nich jsou děti azylantů a uprchlíků, jiní se do Spojeného království přistěhovali kvůli práci rodičů, ale všichni naléhavě potřebují pomoc s jazykem. Vzhledem k velkému počtu zahraničních studentů a studentů cizích jazyků je univerzita ideálním místem, kde lze tuto potřebu naplnit.

Síť podpory uprchlíků dosáhla obrovského úspěchu v náboru dobrovolníků, kteří se dříve nezapojovali vůbec nebo jen málo. Přitáhla zájem mnohem vyššího podílu zahraničních studentů (více než 50 %) a postgraduálních studentů (25 %) než kterýkoliv z dalších patnácti univerzitních dobrovolnických programů (5 % a 3 % v daném pořadí).

Zahraníční studenti jasně vidí příležitost pomáhat tím, že budou hovořit svou mateřštinou. Nedostatečné ovládnutí anglického jazyka často uvádějí jako překážku v účasti na jiných dobrovolnických projektech. Zároveň cítí náklonnost a touhu pomáhat lidem, kteří mluví jejich mateřštinou a kteří se musí potýkat s deprivací a znevýhodněním.

Síť podpory uprchlíků je jedinečná svou flexibilitou, vnímavostí a zohledněním měnící se situace a poměrů populace uprchlíků a azylantů. Rodiny uprchlíků a azylantů obvykle nezůstávají dlouho na jednom místě a často se musí stěhovat do jiných domovů a škol. Většinou bydlí v sociálních bytech především v chudých městských čtvrtích. Tato situace má neblahý vliv na plánování; školy nejsou schopny předvídat nebo plánovat příchod nových žáků. Dobrovolníci jsou s těmito okolnostmi seznámeni a počítají s tím, že nastoupení na pracovní stáž může znamenat změnu školy nebo ukončení podpory v případě, že se dítě přestěhuje do jiného města.

Dobrovolníci pomáhají mladým lidem se začleněním do třídy, zlepšováním angličtiny a zvyšováním sebevědomí. Příležitostně pomáhají školám s překlady a tlumočením mezi učiteli a rodiči. Děti často ovládají angličtinu lépe než jejich rodiče, proto rodiče tuto formu podpory využívají v mnoha oblastech svého života.

Poptávka po jazycích i nadále exponenciálně roste a každá žádost se zaznamenává do databáze. I dobrovolníci mohou nabídnout konkrétní jazyk, který zatím nebyl poptáván. Ve snaze uspokojit poptávku po mnoha různých jazycích jsou dobrovolníci nabíráni prostřednictvím osobních kontaktů, studentských spolků a dokonce i kontaktů z jiných univerzit a organizací.

K dnešnímu dni umístila síť podpory uprchlíků do místních škol více než 100 dobrovolníků. Mezi poptávanými jazyky je např. portugalská, arabština, francouzština, svahilština, afrikánština, kantonská čínština, mandarínština, kurdština, ruština a čeština. Registrovaní dobrovolníci pocházejí také z Filipín, Slovenska, Iránu, Brazílie a Ruska. Studentské spolky jsou přirozeně vynikajícím zdrojem potenciálních dobrovolníků, kde řada skupin vzniká na základě národnosti.

Tento jedinečný projekt oslovil velké množství nových dobrovolníků z řad studentů, kteří by se jinak do žádného komunitního programu nezapojili. Pomohl jim uvědomit si stránky občanského života, které dříve neznali, a probudil v nich silný smysl pro občanskou angažovanost. Pomáhá místním školám v začleňování mladých uprchlíků a azylantů zdokonalováním angličtiny, budováním jejich občanské identity a sounáležitosti s místní komunitou a prosazováním kultury demokracie a lidských práv.

Převzato z: í

Případová studie č. 2: Komunitní školy podporované univerzitou, Pensylvánie, Spojené státy americké

Příkladem partnerské spolupráce škol, komunit a univerzit ve Spojených státech, který odpovídá principům občanského partnerství, je model komunitní školy podporované univerzitou (university-assisted community school – UACS). Vychází z myšlenky, že partnerství je nezbytné budovat na inkluzivních, demokratických postupech a že jeho klíčovým výstupem musí být podpora hlasu komunity a rozvíjení participační demokracie. Hlavní zásadou modelu komunitní školy podporované univerzitou je, že efektivní vzdělání může existovat pouze ve zdravém, podporujícím a aktivním komunitním prostředí. Školy obvykle mají ideální polohu, která jim umožňuje, aby sloužily jako střediska formování komunity. Tato role jim umožňuje podporovat decentralizované, demokratické, komunitní reakce na důležité problémy komunity. Tento přístup získal za posledních deset let v USA značnou podporu. Koalice komunitních škol (Coalition for Community Schools), jež je sdružením podporujícím toto úsilí, se z pěti partnerských organizací v roce 1997 rozšířila na více než 170 organizací; mezi její členy dnes patří významné organizace zabývající se vzděláváním, rozvojem mládeže, podporou rodin a rozvojem komunity.

Následující popis obsahuje detailní vysvětlení vzniku těchto partnerství. V roce 1992 založila Pensylvánská univerzita centrum na podporu partnerství v rámci komunity. Již na samém počátku přední zástupci komunity jasně definovali, že nejzásadnějším problémem komunity je zdravotní péče. Nato vzniklo několik iniciativ s malým rozsahem a různou mírou úspěšnosti. Na jaře roku 2002 se skupina vysokoškoláků z kurzu, který byl zaměřen na řešení komunitních problémů, rozhodla provést výzkum krize ve zdravotnictví, která v komunitě nastala. Na základě výzkumu studenti navrhli, aby bylo v oblasti škole Sayre Middle School, s níž univerzita již dříve spolupracovala, založeno centrum podpory zdraví a prevence nemocí. Dále studie doložila, že podmínkou pro udržitelnost projektu je jeho začlenění do kurikula univerzity i státní školy. Jedině tak by bylo dosaženo určitého stupně stability. Záměrem bylo vybudování centra podpory zdraví a prevence nemocí v místní škole, které by sloužilo jako vzdělávací a výukové místo pro studenty všeobecného lékařství, stomatology, ošetrovatelství, umění a věd, sociální práce, pedagogiky, výtvarného umění a obchodu.

Zpráva studentů vyvolala mezi vedoucími pracovníky fakulty, členy univerzitního pedagogického sboru a odborníky ze Sayre School rozsáhlou diskusi. Proběhla řada setkání, na kterých se proveditelnost projektu na vybudování školního zdravotnického centra projednávala. (Za zmínku stojí, že jedna z vysokoškoláček podílejících se na projektu Sayre, Mei Elansary, získala v roce 2003 ocenění Howard R. Swearer Humanitarian Award, které studentům uděluje sdružení Campus Compact za mimořádný přínos v oblasti služeb společnosti.) Členové pedagogického sboru z fakulty všeobecného lékařství, ošetrovatelství, stomatology, sociální práce, umění a věd, výtvarnictví a pedagogiky se nakonec k této iniciativě připojili a podpořili ji tím, že připravili nové kurzy a přizpůsobili stávající kurzy a stáže i výzkumné projekty.

Komunitní centrum podpory zdraví a prevence nemocí při škole Sayre Middle School bylo oficiálně otevřeno v lednu 2003. Je ústřední složkou komunitní školy podporované univerzitou. Jeho cílem je zlepšit výuku studentů a posílit rodiny a instituce v rámci komunity. Studenti školy Sayre se stali hybnou silou změn ve zdravotní péči ve svém okolí. Nejsou pasivními příjemci informací, ale aktivními šířiteli informací, koordinátory a kreativními poskytovateli služby. Ze školy se stalo středisko aktivit organizovaných v rámci komunity. Sayre není pouze školou, kam se studenti chodí učit během dne, ale také místem, kde se scházejí členové komunity. Multidisciplinární charakter centra Sayre Health Promotion and Disease Prevention Centre navíc umožňuje jeho začlenění do školních osnov a mimoškolních aktivit státní školy i univerzity. Tím je zaručena úroveň vzdělávání i udržitelnost centra. Hlavním cílem programu je integrovat činnost centra Sayre do vzdělávacích programů a kurikula školy Sayre Middle School i pensylvánské univerzity.

Partnerství se rozvíjí dál. Na pensylvánské univerzitě působí centrum Netter Center for Community Partnerships, které pomáhá sblížovat pedagogy na univerzitě a ve škole a jeho zaměstnanci pomáhají koordinovat setkání a zajišťovat plnění cílů. Děkan Komunitních terénních služeb na lékařské fakultě pensylvánské

univerzity Dr. Bernette Johnson založil výbor, jehož členy jsou pedagogové zapojení do partnerství. Výbor se zabývá konkrétními otázkami (například řešil přístup na fakultu), a propojuje tak iniciativy členů pedagogického sboru. Dále vytváří hodnotící program, aby mohly být průběžně měřeny dopady stávajících aktivit. Zaměstnanci Centra se pravidelně setkávají s učiteli a vedením školy, aby společně řešili případné problémy. I když nebyl vyčleněn žádný zaměstnanec Sayre, který by se věnoval výhradně podpoře partnerství, do projektu se neustále zapojuje řada učitelů a ostatních zaměstnanců školy. (Podobně jako u mnoha městských škol i ve škole Sayre dochází k fluktuaci zaměstnanců a škola také musí reagovat na posuny v prioritách městské čtvrti.) Nedávno vedení městské části začalo zvažovat změnu statusu školy Sayre z běžné školy na tzv. „magnet school“ (špičkově vybavenou školu se speciálním učebním plánem), která by přitáhla žáky z celého města. To by zpětně přineslo nový status komunitě, které škola slouží. Naplňování potřeb všech partnerů a udržitelnost tohoto partnerství závisí na flexibilitě a komunikaci.

V současné době na škole Sayre působí stovky studentů pensylvánské univerzity (včetně studentů odborných oborů, řádných i postgraduálních studentů) a desítky členů pedagogického sboru z celé řady fakult a pracovišť pensylvánské univerzity. Účastníci tohoto projektu se současně zapojují do akademického výzkumu, výuky a vzdělávání. Procvičují si speciální dovednosti a významně rozvíjejí své morální i občanské povědomí a demokratický charakter. Tím, že jsou součástí vysoce integrovaného společného projektu, naprosto jedinečnou cestou se učí, jak mezi sebou komunikovat a spolupracovat způsobem, který významně rozšířil jejich akademické obzory a ukázal jim skutečnou hodnotu práce, která překonává úzké oborové zaměření. Na pensylvánské univerzitě je úspěšné řešení konkrétních problémů reálného světa důležitější a přesvědčivější než abstraktní výzvy.

Výchova k demokratickému občanství (VDO) a výchova k lidským právům (VLP) – definice

Rada Evropy definuje výchovu k demokratickému občanství (VDO) a výchovu k lidským právům (VLP) následovně:

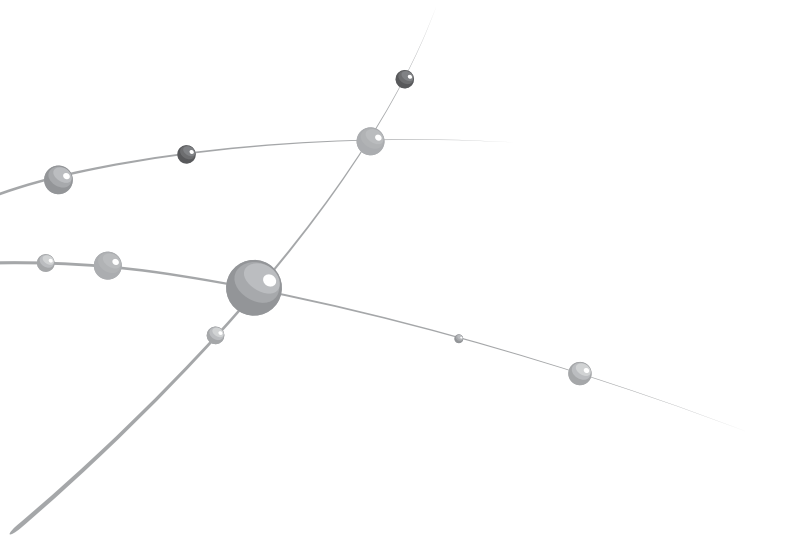
„Výchova k demokratickému občanství“ znamená vzdělávání, školení, šíření povědomí, informování, praktiky a aktivity, jež studujícím poskytují znalosti, dovednosti a porozumění a formují jejich postoje a chování tak, aby byli schopni uplatňovat a hájit svá demokratická práva a povinnosti ve společnosti, cítit rozmanitost a sehrávat aktivní úlohu v demokratickém životě s ohledem na prosazování a ochranu demokracie a právního státu.

„Výchova k lidským právům“ znamená výchovu, vzdělávání, poskytování informací, postupy a aktivity, které žákům zprostředkovávají znalosti, schopnosti a pochopení a formují jejich postoje a chování, aby mohli spoluvytvářet a chránit univerzální kulturu lidských práv ve společnosti s ohledem na prosazování a podporu lidských práv a základních svobod.

Výchova k demokratickému občanství a výchova k lidským právům spolu úzce souvisejí a vzájemně se podporují. Jejich cíle a používané postupy jsou stejné, rozdíl spočívá v jejich zaměření a obsahu. Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje zejména na demokratická práva a povinnosti a na aktivní účast na občanské, politické, sociální, ekonomické, právní a kulturní sféře, zatímco výchova k lidským právům souvisí s širším spektrem lidských práv a základních svobod ve všech aspektech lidského života.¹⁵

---

15 Viz: www.coe.int/edc.

Partnerství VDO – doporučení Fóra 2008

Ve dnech 9. a 10. října 2008 se ve Štrasburku konalo Fórum Občanská partnerství pro výchovu k občanství a lidským právům (Forum on Civic Partnerships for Citizenship and Human Rights Education)¹⁶ organizované Radou Evropy v rámci švédského předsednictví Výboru ministrů.

Cílem fóra bylo sestavit doporučení pro vytváření a podporu občanských partnerství prosazujících VDO na národní a evropské úrovni; na fóru rovněž dostaly prostor různé názory a zkušenosti z partnerství VDO a proběhly prezentace příkladů nejlepší praxe.

Mezi účastníky byli funkcionáři ze států Evropské kulturní úmluvy, zástupci mezinárodních institucí a občanské společnosti a nadací aktivních v oblasti VDO. Členské státy byly vyzvány, aby delegovaly vysoce postavené funkcionáře zabývající se výchovou k občanství a lidským právům, a koordinátoři VDO/VLP Rady Evropy byli požádáni, aby doporučili jednoho významného zástupce občanské společnosti, který aktivně působí v oblasti VDO/VLP v jejich zemi.

Následující tři výňatky byly převzaty ze zprávy z fóra.¹⁷

Výňatek 1: Základní charakteristika občanských partnerství

Mezi účastníky došlo k jednohlasné shodě na hodnotě partnerství zabývajících se vytvořením efektivnější výchovy k občanství a lidským právům. Zároveň účastníci deklarovali, že je nutné vyhnout se v praxi příliš úzkému pojetí jak druhu zapojených organizací, tak povahy vztahu. Vzhledem k jedinečnosti každého případu je velice těžké stanovit sadu společných kritérií a doporučení. Vzdělávací systémy a občanské organizace se liší podle země, regionu, kantonu či obce a stejně tak se liší možnosti fungování partnerství v závislosti na konkrétní situaci. V některých situacích je role nevládních a jiných občanských organizací v oblasti VDO/VLP na vysoké úrovni, zatímco v jiných se pouze začíná dávat do pohybu. I když se můžeme poučit ze zkušeností předchozích projektů, nesmíme udělat chybu a myslet si, že v této oblasti existuje pouze jeden model občanského partnerství nebo že je nutné dodržovat stejný postup při jejich vytváření.

I když žádný ideální model partnerství působících v oblasti VDO/VLP neexistuje, účastníci se shodli, že na obecné úrovni lze najít několik společných charakteristik, které tento druh partnerství odlišují od jiných:

1. Účelem existence občanských partnerství v oblasti VDO/VLP je řešit problémy.

Hlavním důvodem, proč se partneři dávají dohromady, je vyřešit konkrétní problém. Takový problém může mít několik různých forem. Může to být potřeba, která má být uspokojena, například nedostatečné vzdělávání učitelů v oblasti VDO/VLP, nebo třeba žádost, která má být splněna, například školy žádající o pomoc s řešením kontroverzních otázek při vyučování. Typ partnerů, kteří se spojí dohromady, jejich příslušné role a pracovní metody jsou určeny povahou problému.

16 K odlišení základního vztahu mezi lidskými právy a demokratickým občanstvím dokumenty Rady Evropy obvykle hovoří o „Výchově k demokratickému občanství a výchově k lidským právům (VDO/VLP)“ – viz Příloha 1.

17 Rada Evropy (2009), Report on the Forum on Civic Partnerships for Citizenship and Human Rights Education, Štrasburk, DGIV/EDU/CIT 12.

2. Účelem existence občanských partnerství v oblasti VDO/VLP je řešit problémy a prosazovat VDO/VLP.

Problém, který má být vyřešen vytvořením občanského partnerství v oblasti VDO/VLP, je vždy vzdělávacího charakteru – souvisí zejména s výchovou k občanství nebo lidským právům. Je-li partnerství úspěšné, jeho výstupem bude zlepšení v některém z aspektů VDO/VLP. Samozřejmě může nastat potřeba vyřešit i jiné druhy problémů – například praktické nebo politické, ale tyto budou vždy až na druhém místě za cílem VDO/VLP.

3. Účelem existence občanských partnerství v oblasti VDO/VLP je řešit problémy, které stát sám vyřešit nedokáže.

Důvodem, proč je partnerství potřebné, je skutečnost, že problém, kvůli němuž partnerství vzniklo, z nějaké příčiny nedokáže stát vyřešit sám. Příčinou může být to, že stát nemá v dané době potřebné lidské nebo finanční zdroje nebo se jedná o problém, který by stát principiálně neměl sám řešit.

4. Z občanského partnerství v oblasti VDO/VLP nejvíce těží evropští občané a rezidenti.

Z tohoto postupu nejvíce těží evropští občané a rezidenti. Přímý užitek jim mohou přinést tzv. „primární“ partnerství, jejichž úkolem je bezprostřední vzdělávání, nepřímý užitek tzv. „sekundární“ partnerství, jejichž úkolem je obecně osobnostní rozvoj. Z tohoto postupu samozřejmě mohou do určité míry těžit i strany tvořící partnerství. Ve skutečnosti může být vyhlídka vzájemného prospěchu mocným stimulem k vytvoření partnerství, ale přednost bude mít vždy výstup VDO/VLP.

Výňatek 2: Výhody zapojení do občanské společnosti

V rámci diskuse o roli občanské společnosti ve VDO/VLP účastníci označili řadu jednoznačných výhod, které mohou občanské společnosti přinést do partnerství spolupracujících s veřejnými úřady, včetně:

1. Práce na nejnižší úrovni

Občanské společnosti jsou často lépe vybavené pro práci s jednotlivými školami a komunitami na nejnižší úrovni. VDO/VLP probíhá na půdě skutečných škol a komunit. Práce „zdola“ uplatňovaná u malých lokálních projektů je jediným způsobem, jak lze v této oblasti překonat často vzpomínané rozdíly mezi politikou a praxí. Občané na nejnižší úrovni jsou často nedůvěřiví k iniciativám státu a vkládají více důvěry do místních organizací. Některé problémy VDO/VLP lze řešit opravdu pouze na lokální úrovni. Příkladem partnerství, které vzniklo přesně za tímto účelem, je německý projekt Jeden čtvereční kilometr, který sdružuje všechny místní zainteresované strany působící v okolí místní školy se zaměstnanci nevládní organizace, jež poskytuje určitou formu vzdělávání. Tento projekt nyní probíhá na více než deseti různých školách.

2. Flexibilita

Menší občanské organizace jsou často flexibilnější než státní ministerstva. Zároveň zpravidla vnášejí více energie a nadšení než pomalá státní byrokracie.

3. Experiment a inovace

Díky tomu, že občanské organizace nepodléhají státní kontrole, dokážou ve svém přístupu více experimentovat, vytvářejí a zkoušejí nové koncepce a způsoby práce v oblasti VDO/VLP, což v případě úspěchu mohou úřady ve velkém přebírat. V tomto ohledu mohou občanské organizace v oblasti VDO/VLP působit jako katalyzátory inovace a nového vývoje.

4. Odborné znalosti

Občanské společnosti mají často odborné znalosti v oblasti výchovy k občanství a lidským právům, které se běžně nevyskytují, například v oboru pedagogiky VDO/VLP, vytváření kurikula, produkování zdrojů a školení. Nevládní organizace jsou ze své podstaty specializované organizace s relativně specifickými cíli a metodami a mají státu v rámci partnerství vytvořeného pro tento účel hodně co nabídnout, zejména

pokud jde o aktuální otázky a problémy ve společnosti. Příkladem je místní nevládní organizace v Bulharsku, která nabízela vzdělávání o nelegálním obchodování s lidmi prostřednictvím Manuálu pro výchovu mládeže k lidským právům Kompas – problém, který školy nedokázaly řešit. Mezinárodní organizace často nabízejí své vlastní konkrétní oblasti odborných znalostí, například překlad materiálů nebo znalost nejlepší praxe na mezinárodní úrovni. Pro VDO/VLP je zapotřebí celá řada různých druhů „know-how“, což jen zdůrazňuje potřebu budování partnerství působících v této oblasti a sdružujících akademiky i příznivce a aktivisty.

Účastníci k tomu uvedli celou řadu příkladů, například partnerství mezi srbským ministerstvem školství a nevládními občanskými iniciativami při přípravě učebnic a školení učitelů, soutěží a publikaci praktického časopisu o občanské výchově pro učitele. Dalším příkladem je arménská škola lidských práv založená místní nevládní organizací ve spolupráci s ministerstvem školství a věd, která vzdělává učitele v oblasti práva, včetně lidských práv a arménských právních předpisů. Tento předmět se v zemi začal na školách vyučovat pouze nedávno. Díky sponzorským darům, pocházejícím mimo jiné i z Nizozemska, pomáhají pracovníci nevládní organizace učitelům s přípravou na odbornou zkoušku, která jim umožní tento předmět vyučovat.

5. Systematický a ucelený přístup

Občanské organizace jsou ve srovnání s úřady často lépe vybavené pro systematictější prosazování přístupu k VDO/VLP. To může mít význam zejména v situacích, kdy decentralizovaný systém vzdělávání vede v rámci jedné země k různým postojům a přístupům k VDO/VLP uplatňovaným na různých školách či v regionech. Občanští partneři, vycházející z občanské společnosti, mají často lepší předpoklady pomoci školám přistupovat k VDO/VLP holistickým způsobem, především díky propojení občanské výchovy jako školního předmětu s demokratickým vedením v rámci komunity školy a zkušenostní výukou v širší komunitě mimo školu, například podporou lokálních „praktických“ projektů. I při celoškolní výuce VDO/VLP většinou zůstává prostor pro občanské společnosti k rozvíjení a šíření dobré praxe v této oblasti, například vytvářením národních norem a návodů. Jako příklad slouží britská nevládní organizace School Councils UK, která v současné době pracuje na přípravě národních standardů pro školní parlamenty.

6. Kontinuita

Občanské společnosti jsou často schopny zaujmout k rozvíjení VDO/VLP dlouhodobější stanovisko než státní orgány, a tím pomáhají vytvářet udržitelnější uspořádání a způsoby spolupráce na školách. Bez podpory občanských partnerů by státem podporovaná VDO/VLP mohla být silně závislá na politickém programu vlády. Změny ve vládě nebo ve vedení vzdělávací instituce často vedou ke změnám ve směru, jímž se vzdělávání ubírá. Díky partnerstvím spolupracujícím se státem jsou občanské společnosti schopny vytvářet formy výuky VDO/VLP, které jsou trvalejší a dokážou lépe odolávat změnám politického klimatu nebo vedení, například prostřednictvím dlouhodobých dohod nebo protokolů nebo zavedením pravidelných akcí, jako jsou každoroční soutěže nebo dny „občanství“ či „lidských práv“.

7. Alternativní zdroje financování

Občanské společnosti mají často přístup ke zdrojům financování, které nejsou dostupné státu, například od soukromých nadací, jednotlivých dobročinných organizací, soukromých společností či marketingu. V takových situacích jsou občanské společnosti schopny poskytnout finanční podporu rozvoji VDO/VLP na národní úrovni nebo vykompenzovat nerovnoměrné přidělování státních financí v rámci jednoho státu, jako například v Itálii, kde na sever země putuje více peněz než na jih. Může to zahrnovat vše, od financování rozvoje a testování nových projektů až po dodávání bezplatných školení, technických služeb učitelům a školám, zdrojů.

8. Status „hlídacího psa“

Občanské společnosti jsou v jedinečné pozici, která jim umožňuje povolávat vlády k zodpovědnosti za tvorbu strategie a realizaci VDO/VLP. Dle názoru některých účastníků fóra je to jeden z nejcennějších přínosů občanských partnerů k fungování partnerství. Občanští partneři jsou schopni připomínat státu jeho závazky, například vůči Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, a svou práci předcházet tomu, aby se z VDO/VLP stala politická propaganda. Občanští partneři mají schopnost působit jako „korektivní“

zástupci monitorující vládní kroky v této oblasti, zejména s ohledem na transparentnost, zodpovědnost a finanční řízení. Do určité míry dokážou uvést do souladu to, co centrální vláda a místní samosprávy říkají o výchově k občanství a lidským právům, co si rodiče a jiné „zainteresované strany“ myslí a co od tohoto postupu očekávají, s formou výuky a vzdělávání na školách a jinými formami vzdělávání. Jako příklad posloužilo partnerství mezi rodiči a učiteli ve formě školních rad v gruzínských školách. Tyto rady sdružují různé místní zainteresované strany, aby spolu diskutovaly o rozdělování finančních zdrojů a rozvoji školy, včetně volby vedení, dosažení tolik potřebné transparentnosti a zodpovědnosti ve státní správě, kde se dříve často objevovala podezření ze zneužití veřejných financí.

9. Důvěra

A na konec jsou občanští partneři schopni překonat současné rozčarování z veřejného života a institucí, a to tím, že společnost více zpřístupní občanům a vytvoří více příležitostí k účasti občanů na fungování společnosti na národní i evropské úrovni. Jsou schopni vytvořit atmosféru důvěry v sociální instituce a služby, což je obzvláště důležité v časech finanční krize, a přinést „morálnější“ přístup k veřejnému životu.

Výňatek 3: Kritéria efektivních občanských partnerství

Stanovení kritérií úspěšnosti občanských partnerství v oblasti VDO/VLP bylo jedním z hlavních cílů fóra a vyvolalo rozsáhlou diskuzi. Bylo velmi náročné vyvodit všeobecné závěry vzhledem k velkému počtu zainteresovaných organizací a celé řadě možných způsobů jejich společného fungování, kdy neexistuje jediný model správného občanského partnerství. Přesto se účastníci v podstatě shodli na několika základních principech, které by mělo mít každé efektivní občanské partnerství. Mezi ně patří:

1. Společný cíl

Efektivní občanské partnerství VDO/VLP nemusí nutně záviset na tom, zda partneři sdílejí stejné zájmy či hodnoty, nebo dokonce obecné cíle, zúčastněné strany však musí sdílet společný cíl pro partnerství, tedy problém, který se rozhodly společně řešit (ačkoliv je to možné, pouze pokud si partneři uvědomují své odlišnosti i společné rysy a diskutují o nich). Znamená to jistou míru shody ohledně té stránky VDO/VLP, kterou zamýšlejí vylepšit, prostředků, které k tomu použijí, a shodu na tom, že cíle nejlépe dosáhnou vzájemnou spoluprací. Cíl je nutno specifikovat co nejjasněji, aby každý partner přesně věděl, do čeho se zapojil. Měl by být reálný a co nejvíce podložený důkazy, jinými slovy, měl by vycházet z nejnovějších výzkumů v oblasti vzdělávání a výuky a chápání mladých lidí a jejich zkušeností s děním v současné Evropě.

To, jak a kdo tento cíl definuje jako první, není důležité. Může pocházet z libovolného počtu různých zdrojů, například z veřejné ankety, z nevládní organizace, ze školy nebo dokonce od skupiny studentů. Důležité není ani to, kdo vznik partnerství inicioval; to, co se počítá, je výstup.

2. Jasně vymezené role

Je důležité, aby partneři jasně chápali, jaký má být jednotlivý přínos každého z nich, a aby se na tom společně shodli. Všichni partneři by měli své role schválit. To však neznamená, že přesné role musí být vymezeny hned na začátku. Identifikování a doladování rolí bude pravděpodobně zahrnovat průběžná jednání, určitou míru flexibility a otevřenosti k jiným názorům a vzájemnou úctu mezi partnery. Role se mohou značně lišit, ale měly by se vzájemně doplňovat – to je podstata partnerství. Je také lepší, pokud se zapojí celá řada významných zástupců organizací, nejenom několik vybraných jednotlivců. Ke znázornění tohoto jasného rozdělení práce byl uveden příklad z Belgie, kde asi před deseti lety ministerstvo školství vytvořilo nový systém nabízení služeb, poskytovaných nevládními organizacemi školám, kde jsou nabídky nevládních organizací koordinovány a ze strany ministerstva podléhají kontrole kvality.

3. Rovnoprávnost

Zatímco nelze rozumně očekávat, že si budou partneři ve všem rovni, například pokud jde o velikost, přístup k finančním zdrojům nebo politickou moc (jen těžko lze od občanské společnosti očekávat, že bude mít stejnou moc jako stát), mnohem více byla účastníky podpořena představa, že by partneři měli být schopni

o svých společných cílech a pracovních postupech diskutovat jako rovnocenní „účastníci rozmluvy“. Byla zdůrazněna nutnost udržet odhodlání každého partnera.

Nejenže to vede k lepšímu rozhodování a efektivnějším krokům, ale zajistí to také správnou rovnováhu mezi státními a občanskými aktéry demokratické výchovy, zejména v zabezpečování autonomie a „zásadního“ fungování občanské společnosti ve vztahu k státu.

Díky tomu bude fungování partnerství zaslouženě také cvičením demokracie a lidských práv. Několik účastníků vyzdvihovalo důležitost rovnosti pohlaví ve fungování partnerství VDO/VLP, a to vzhledem k tomu, že ženy v řadě evropských zemí stále nemají rovné příležitosti k účasti na veřejném životě. Jiní prosazovali důležitost zapojení dětí a mládeže do vytváření agendy fungování partnerství a poskytnutí možnosti vyjádřit vlastní názor. K dosažení tohoto cíle je zapotřebí vybudovat otevřenou kulturu dialogu mezi partnery a vytvořit atmosféru důvěry a vzájemného respektu.

4. Otevřenost a zodpovědnost

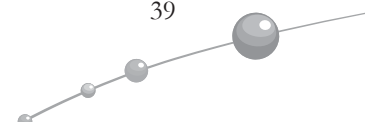
Za jednu z důležitých stránek partnerství VDO/VLP byla označena úroveň otevřenosti, zejména otevřenosti mezi partnery navzájem a mezi partnery a veřejností. Partneri musí být schopni otevřené spolupráce při definování cílů, plánování svých aktivit apod. Musí také sdělovat, čeho by chtěli dosáhnout směrem k zainteresovaným stranám, které mají zájem o jejich činnost, včetně rodičů a ostatních členů komunity, úředníků a volených zástupců. Pro řadu účastníků z toho vyplývá nutnost většího zapojení médií (včetně televize a oblíbených www stránek) a moderních nástrojů informačních a komunikačních technologií (jako je Skype, platformy e-learningu atd.). Díky tomu by byla partnerství nejen více vidět, ale dokázala by posílit prvek odpovědnosti vůči veřejnosti, a to jak prostřednictvím informování, tak i potenciálním zapojením hlavních zainteresovaných stran do VDO/VLP, například rodičů žáků školy. VDO/VLP partnerství by měla být otevřená a v obecném smyslu odpovědná vůči společnosti, v níž působí.

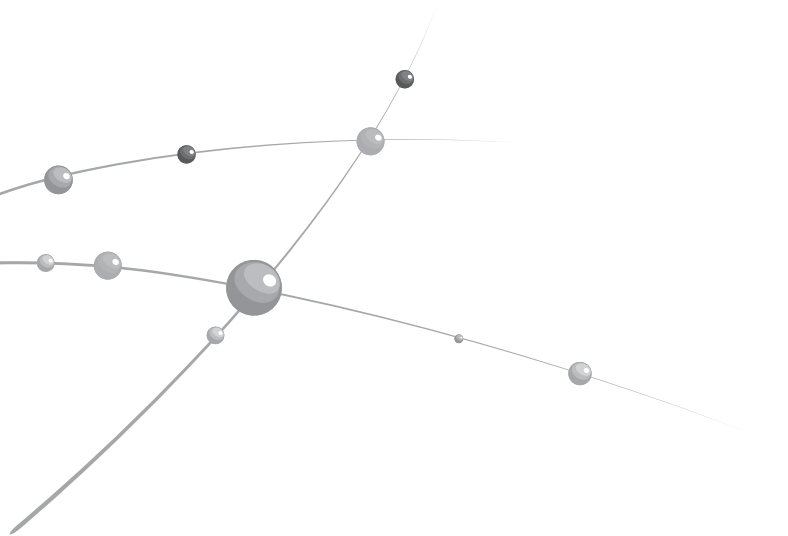
5. Udržitelnost

Klíčovým prvkem efektivního partnerství VDO/VLP by měl být rozsah udržitelných vzdělávacích praktik, jichž dokážou dosáhnout. Zatímco k realizaci trvalých změn tímto způsobem je zapotřebí určité míry stability, samotné občanské partnerství nemusí být z dlouhodobého hlediska udržitelné. Mnohem důležitější je udržitelnost praxe, kterou vybuduje. Partnerství by se neměla posuzovat na základě krátkodobých úspěchů, ale spíše podle toho, co nastane po jejich zániku. Dojde ke ztrátě dosažených cílů, nebo budou přetrvávat a dále se rozvíjet? Partnerské organizace musí z dlouhodobého hlediska posoudit, co je předpokladem efektivnější výchovy k občanství a lidským právům v zemích, v nichž působí, a podle toho naplánovat svou činnost. Jednou z možností, jak dosáhnout udržitelnosti, je vytvořit partnerství schopná prosadit strukturální změny vzdělávacího systému, například vytvořením standardů a kvalifikací, zavedením odborné akreditace a certifikace nebo mechanismů zajištění kvality. Zajímavým příkladem je společný kulatý stůl vlády a nevládních organizací z Rumunska, jehož cílem bylo řešení problematiky adopce dětí; problém byl vyřešen, ale kulatý stůl existuje i nadále.

6. Hodnocení a sebehodnocení

Za další ze základních prvků efektivního partnerství bylo označeno pravidelné hodnocení vývoje. Zatímco souhrnné hodnocení může poskytnout cenné informace o možných cílech nebo budoucích projektech a partnerstvích, formativní evaluace – zejména sebehodnocení – má větší potenciál zajistit, aby partnerství dosáhlo vytčené výstupy.

Rada Evropy a projekt výchovy k demokratickému občanství a lidským právům

Rada Evropy je nejstarší evropskou institucí se 47 členskými státy. Mezi její klíčové hodnoty a priority patří lidská práva, demokracie a právní stát. Je považována za přední organizaci na poli výchovy k demokratickému občanství a lidským právům. Vlajkový projekt Rady Evropy *Výchova k demokratickému občanství a k lidským právům* byl zahájen v roce 1997 a v současné době probíhá jeho čtvrtá fáze. V rámci tohoto projektu Rada Evropy vytvořila odborné texty, stanovila politické rámce, podpořila síť a fóra a vyprodukovala vysoce kvalitní materiály v oblasti výchovy k občanství a lidským právům.

1. Politický rámec

Všechny členské státy schválily prostřednictvím výkonného orgánu Rady Evropy, Výboru ministrů (zástupců ministerstev zahraničních věcí) nebo Parlamentního shromáždění Rady Evropy tato doporučení:

- Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1849 (2008) na podporu kultury, demokracie a lidských práv prostřednictvím vzdělávání pedagogických pracovníků;
- Doporučení Výboru ministrů Rec(2002)12 členskými státy k výuce demokratického občanství (toto doporučení bylo přeloženo Evropskou komisí do jazyků všech států EU);
- Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1346 (1997) k výchově k lidským právům;
- Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům přijata v rámci Doporučení Výboru ministrů č. CM/Rec(2010)7. Tento rámcový politický dokument bude důležitým zdrojem pro celou Evropu a v nadcházejících letech poslouží jako zdroj budoucího působení Rady Evropy v této oblasti.

2. Budování sítě a fóra

Rada Evropy podporuje síť koordinátorů VDO/VLP. Koordinátoři jsou jmenováni ministerstva školství členských států. Scházejí se dvakrát ročně a mají největší podíl na činnosti Organizace a na realizaci programu v rámci členských států. V současné době mnozí z nich ve svých zemích buď již pracují na přípravě reformy VDO/VLP, nebo se do přípravy a zavádění takových reformy nedávno zapojili.

Rada Evropy navíc podporuje regionální síť VDO/VLP, včetně sítě VDO/VLP v jihovýchodní Evropě, která se schází dvakrát ročně.

Rada Evropy dále organizuje pravidelná fóra, na nichž se schází řada zainteresovaných stran, včetně nevládních organizací působících v oblasti VDO/VLP. Poslední fórum se konalo ve Štrasburku v říjnu 2008 a neslo název: Občanská partnerství pro výchovu k občanství a lidským právům. V této souvislosti mnozí odborníci z nevládních organizací spolupracují také s Generálním ředitelstvím Rady Evropy pro vzdělání, kulturu a dědictví, mládež a sport.

3. Materiály

Rada Evropy vytvořila rozsáhlé množství materiálů. Mezi hlavní, s názvem „Balíček VDO/VLP“, patří:

- Nástroj 1: *Strategický nástroj pro VDO/VLP: Strategická podpora určená osobám odpovědným za politická rozhodnutí*
- Nástroj 2: *Demokratické řízení škol*
- Nástroj 3: *Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům: rámec pro rozvoj kompetencí*

- Nástroj 4: *Zajištění kvality výchovy k demokratickému občanství na školách*
- Nástroj 5: *Partnerství škol, komunit a univerzít pro udržitelnou demokracii: Výchova k demokratickému občanství v Evropě a ve Spojených státech amerických*

Tyto nástroje byly projednávány a schváleny řadou odborníků ze všech členských států, včetně koordinátorů VDO/VLP.

Na www stránkách Organizace (www.coe.int/edc) lze najít také množství dalších doplňujících materiálů.

Nedávno také vznikla série vysoce kvalitních materiálů pro učitele v oblasti VDO/VLP, včetně:

- *Výuka demokracie* (sbírka příkladů pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům);
- *Život v demokracii* (Plány hodin výchovy k demokratickému občanství a výchovy k lidským právům pro nižší ročníky středních škol);
- *Objevujeme práva dětí* (devět krátkých projektů pro základní školy).

Rada Evropy dále představila materiály pro neformální vzdělávání v oblasti VDO/VLP, které byly přeloženy do mnoha jazyků, například *Kompas: Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*.

4. Bilaterální podpora

Zatímco většina aktivit Rady Evropy má multilaterální charakter, je v této oblasti poskytována určitá míra bilaterální pomoci v rámci společných programů Evropské unie, a to zejména v Bosně a Hercegovině a odnedávna i v Kosovu.¹⁸ Prostřednictvím sítě koordinátorů VDO/VLP poskytuje Rada Evropy členským státům pravidelnou podporu v konkrétních otázkách (například kurikulum, vzdělávání pedagogů).

5. Spolupráce mezi institucemi

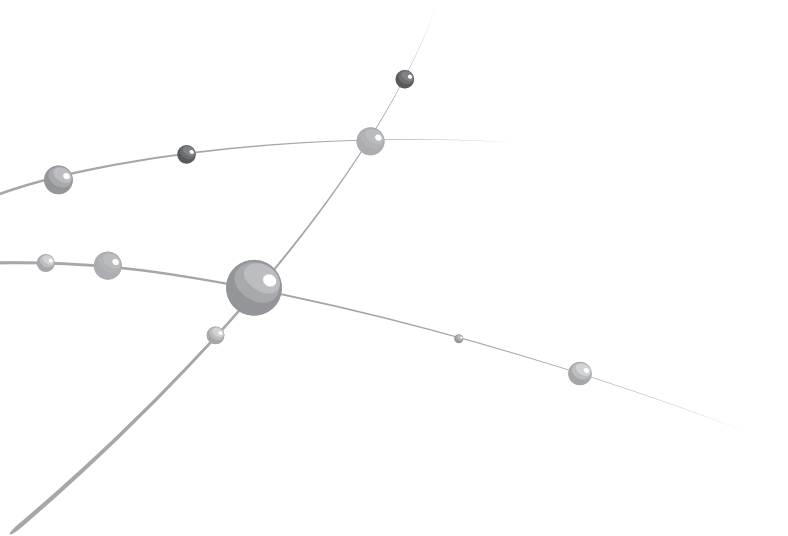
Rada Evropy úzce spolupracuje s významnými organizacemi působícími v oboru výchovy k občanství a lidským právům s cílem posilovat spolupráci a zamezit překrývání aktivit. Například na základě dohody s OSN bude Rada Evropy podporovat zavádění Světového programu OSN pro výchovu k lidským právům přijatého Valným shromážděním OSN v roce 2005. V rámci toho Rada Evropy a její partnerské instituce zorganizovaly v roce 2007 Regionální evropské setkání ke Světovému programu pro výchovu k lidským právům (Regional European Meeting on the World Programme for Human Rights Education). Evropská komise se opakovaně obrací na Radu Evropy s žádostí o pomoc v této oblasti, jako například nedávno, kdy pracovala na definování ukazatelů aktivního občanství. K dalším příkladům patří publikace *Výchova k lidským právům ve vzdělávacích systémech Evropy, Střední Asie a Severní Ameriky: Kompendium osvědčených postupů* (*Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice*), která byla připravena Radou Evropy ve spolupráci s Úřadem pro demokratické instituce a lidská práva Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Organizací OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) a Úřadem vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR).

Rada Evropy pravidelně pořádá setkání institucí na téma VDO/VLP, na nichž se schází zástupci 20 významných mezinárodních organizací, nevládních organizací a nadací. Poslední setkání zaměřené na vzdělávání učitelů proběhlo v červnu 2009.

V květnu 2009 norská vláda slavnostně otevřela evropské výzkumné centrum výchovy ke vzájemnému porozumění mezi kulturami, k lidským právům a demokratickému občanství European Wergeland Centre. Vzniklo v úzké spolupráci s Radou Evropy a budou ho společně řídit norská vláda a Rada Evropy.

¹⁸ Veškeré odkazy na Kosovo, ať už se jedná o území, instituce nebo obyvatelstvo, obsažené v tomto textu se budou vykládat v souladu s Rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1244, aniž by tím byl dotčen status Kosova.

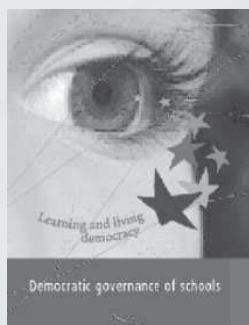

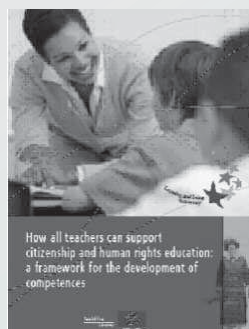
Příloha IV

Vzorové materiály Rady Evropy

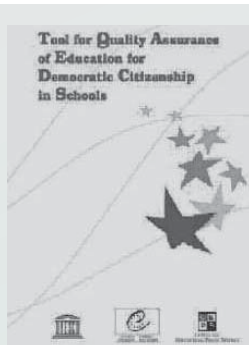
1. Výchova k demokratickému občanství a výchova k lidským právům

Autoři publikace *Demokratické řízení škol (Democratic governance of schools)* působí jako ředitelé středních škol. Popisují, jak se v čase formuje postup směrem k demokracii, pomáhají čtenářům určit, kam až se jejich školy dostaly, a nabízejí praktické rady pro začátek, pokračování a vyhodnocení této cesty. Mezi další materiály na toto téma patří *Cesta k demokratické praxi: návod na sebehodnocení pro univerzity (Advancing democratic practice: a self-assessment guide for higher education)* (2009) a *Evropský průvodce – Podporování demokratických škol (European Handbook – Promoting Democratic Schools)* (2009), která byla publikována sítí evropských nadací Network of European Foundations ve spolupráci s Radou Evropy a je zaměřena na mimoškolní aktéry, jako jsou místní úřady a občanské organizace.

Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům: rámec pro rozvoj kompetencí (How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences) popisuje klíčové kompetence, které pedagogové potřebují k tomu, aby mohli demokratické občanství a lidská práva uvádět do praxe při vyučování, ve škole i v širší komunitě. Je určena všem učitelům – nejen odborníkům, ale učitelům všech předmětů – a odborníkům na vzdělávání učitelů působícím na vysokých školách a jiných zařízeních, a to jak v rámci přípravy na výkon povolání, tak i v průběhu pedagogické praxe.

Nástroj pro zajištění kvality výchovy k demokracii ve školách (Tool for Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools) – publikace vznikla jako reakce na nesoulad mezi politikou a praxí v oblasti VDO v různých zemích. Zatímco strategie VDO jsou na přijatelné úrovni, praxe VDO na školách vykazuje velké nedostatky. Tento nástroj byl vytvořen také jako součást aktuálního zájmu o zavádění zajištění kvality ve vzdělávání. Zajištění kvality představuje významný prostředek ke zlepšení efektivity vzdělávání. Vychází ze zásady, že za zlepšování výsledků ve vzdělávání zodpovídají hlavní aktéři stojící v čele vzdělávacího systému – tedy učitelé, ředitelé škol a jiné zainteresované subjekty na úrovni školy (studenti, rodiče, vedení školy a ostatní zaměstnanci, členové řídicích orgánů škol, komunita).

V centru zajištění kvality tudíž stojí postupy sebehodnocení školy a plánování rozvoje. Tyto postupy však k zajištění zlepšení nestačí. Musí být součástí plně vyvinutého systému zajištění kvality, v rámci kterého státní orgány v oboru školství vytvářejí podmínky a poskytují podporu pro zlepšení výsledků na straně škol. Tento nástroj má sloužit jako odborný materiál. Zaměřuje se na výchovu k demokratickému občanství a aplikuje principy a postupy zajišťování kvality na VDO.

Publikace *Strategický nástroj pro VDO/VLP: Strategická podpora určená osobám odpovědným za politická rozhodnutí* bude publikována v polovině roku 2010.

Výchova k lidským právům ve vzdělávacích systémech Evropy, Střední Asie a Severní Ameriky: Compendium osvědčených postupů (Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice)

Practice) je sbírkou 101 příkladů osvědčených postupů ve výchově k lidským právům na základních školách, středních školách a pedagogických fakultách v rámci činnosti Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), kterou pokrývá také Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) a částečně i geografický mandát Rady Evropy.

V tomto zdroji se termín „výchova k lidským právům“ často používá v širším významu, aby pokryl také výchovu k demokratickému občanství a výchovu k vzájemnému respektování a porozumění vycházející z mezinárodně odsouhlasených norem ochrany lidských práv. Tyto tři oblasti jsou navzájem propojeny a tvoří základ vzdělávacích systémů, jež vedou mládež k aktivitě, odpovědnosti a účasti na dění v jejích komunitách na národní i mezinárodní úrovni. Výchova k lidským právům byla definována jako vzdělávání, praktický výcvik a poskytování informací zaměřených na univerzální kulturu lidských práv. Všeobecná výchova v oblasti lidských práv poskytuje informace o lidských právech a mechanismech sloužících k jejich ochraně, ale učí také dovednostem potřebným k prosazování, obhajování a uplatňování lidských práv v každodenním životě. Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje na vzdělávací postupy a aktivity, jejichž úkolem je pomoci mladým lidem zaujmout aktivní roli v demokratickém životě a uplatňovat svá práva a povinnosti ve společnosti. Výchova ke vzájemnému respektování a porozumění vyzdvihuje sebeúctu, úctu k ostatním a zlepšování vztahů mezi lidmi s odlišnou kulturní tradicí.

Cílem této publikace je podpořit kvalitní výuku v dané oblasti, inspirovat tvůrce strategie vzdělávání (zástupce ministerstev školství a místních školních rad) a také představitele škol, učitele a osoby odpovědné za vzdělávání učitelů, neformální vychovatele a všechny další zainteresované aktéry a usnadnit budování sítě a výměnu informací mezi odborníky v oboru školství.

S podporou švýcarské vlády a pedagogické univerzity v Curychu vydala Rada Evropy pro učitele sérii manuálů výchovy k občanství a lidským právům.

Manuály poskytují podrobný návod a obsahují studentské pracovní listy a podklady pro učitele. Díky tomu jsou vhodné pro praktikanty a začínající učitele, kteří procházejí doškolovacím výcvikem v oboru výchovy k demokratickému občanství a lidským právům. Z materiálů mohou čerpat i zkušenosti učitelé.

Tato série sestává z následujících manuálů:

- Svazek I: *Vzděláváním k demokracii: Materiály o výchově k demokratickému občanství a výchově k lidským právům určené učitelům* (2010)
- Svazek II: *Vyrůstáme v demokracii: Plány hodin pro základní školy na téma demokratického občanství a lidských práv* (2010)
- Svazek III: *Život v demokracii: Plány hodin výchovy k demokratickému občanství a výchovy k lidským právům pro nižší ročníky středních škol* (2008)
- Svazek IV: *Účast na demokracii: Plány hodin výchovy k demokratickému občanství a k lidským právům pro vyšší ročníky středních škol* (2010)
- Svazek V: *Objevujeme práva dětí: Devět krátkých projektů pro základní školy* (2007)
- Svazek VI: *Výuka demokracie: Sbírká příkladů pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům* (2009)

Další informace a stažitelné verze jsou k dispozici na adrese www.coe.int/edc.

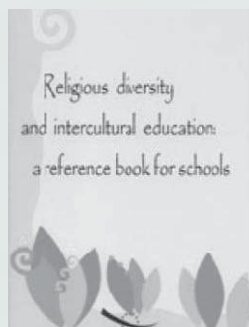
Balíček pro učitele středních škol s názvem *Evropská úmluva o lidských právech – východiska pro učitele* (*The European Convention on Human Rights – starting points for teachers*) má za cíl představit studentům problematiku lidských práv prostřednictvím základních východisek a několika interaktivních aktivit. Balíček je určen zejména pro práci se studenty. Obsahuje pět základních informačních listů o práci Rady Evropy týkající se Úmluvy a lidských práv a deset listů s návrhy pro třídní aktivity ve výchově k lidským právům. Listy, popisující třídní aktivity, kladou důraz na nalezení souvislostí mezi normami lidských práv a každodenním životem žáků školy. Balíček je k dispozici také na CD, které obsahuje 24 jazykových verzí.

Online verze (pouze text) je k dispozici na adrese www.coe.int/edc. Bezplatné kopie ve francouzském, anglickém, německém, ruském, italském a španělském jazyce lze získat na adrese: infopoint@coe.int.

Rada Evropy vydala nový balíček pro učitele středních škol, který nahrazuje původní balíček a oslavuje 60. výročí Evropské úmluvy o lidských právech v roce 2010. Jeho název je „Evropa je víc, než si myslíte“ (*Europe is more than you think*).

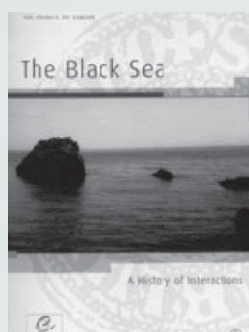
2. Náboženská rozmanitost a interkulturální vzdělávání

Náboženský rozměr interkulturální výchovy ovlivňuje všechny školy, ať už jsou nábožensky různorodé či nikoliv, protože jejich žáci žijí a budou pracovat ve stále rozmanitějších společnostech. *Náboženská rozmanitost a interkulturální vzdělávání: odborná příručka pro školy (Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools)* je primárně určena učitelům, ředitelům školy a osobám odpovědným za rozhodování a zahrnuje teoretické pohledy a příklady současné praxe. Publikaci si lze objednat na adrese www.coe.int/edc.

3. Výuka dějin

Multiperspektivita, kterou Dr. Robert Stradling popisuje v knize *Multiperspektivita ve výuce dějin: příručka pro učitele (Multiperspectivity in History Teachings: a Guide for Teachers)*, vydané Radou Evropy v roce 2003, je metoda výuky dějin, která se osvědčila v moderním vyučování. Tato metoda umožňuje nahlížet na historické události z několika hledisek. Rozšiřuje rozsah výkladu dějin tím, že zkoumá, jak spolu odlišná hlediska souvisejí. Zkušenosti Rady Evropy ukazují, že tato metoda může pomoci učitelům rozvíjet interaktivní výukové postupy a žákům osvojit si dovednosti zásadní pro přijetí odpovědnosti a aktivní občanství, jimiž jsou zachování si otevřeného myšlení, kritické myšlení, analyzování skutečností a vyvozování nezávislých řešení. Příručka je k dispozici v 17 jazycích. Publikace je ke stažení na adrese www.book.coe.int.

Černé moře: Dějiny interakce (The Black Sea: A History of Interactions) je výukový balíček, který poskytuje informace pro školy, které umožňují učitelům a žákům dozvědět se více o dějinách zemí, patřících do této zeměpisné oblasti, stejně jako o samotném regionu Černého moře. Jde o první historický popis tohoto regionu, na němž se pod záštitou Rady Evropy podíleli odborníci z Bulharska, Gruzie, Moldavské republiky, Ruské federace, Turecka a Ukrajiny. Rada Evropy vždy podporovala názor, že rozmanitost a dialog mezi kulturami přispívají k budování vzájemného porozumění v moderním světě. Jednou z hlavních myšlenek při přípravě tohoto výukového balíčku bylo ukázat nové přístupy k výuce dějin v celém rozsahu na základě multiperspektivity a komparativní studie. Výukový balíček je k dispozici v anglickém jazyce. Další informace naleznete na adrese www.coe.int/historyteaching.

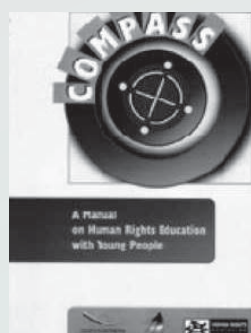
Publikace *Křižovatky evropských dějin – mnohačetný pohled na pět klíčových momentů v dějinách Evropy (Crossroads of European histories – Multiple outlooks on five key moments in the history of Europe)* (2007), doplněná CD a pedagogickou příručkou, přispívá k zavádění metodiky založené na multiperspektivitě. Umožňuje učitelům předkládat řadu příkladů různých přístupů v praktické výuce, a současně různé úhly pohledu na stejné události v novodobých evropských dějinách. Autory třiceti pěti příspěvků v této knize jsou významní historici z různých členských států vystupující na různých konferencích Rady Evropy. Tato publikace umožňuje učitelům a žákům zasadit regionální a národní dějiny do širšího kontextu, rozvíjet jejich historické vědomosti, nacházet souvislosti v prostoru i čase a porovnávat různé úhly pohledu na stejné události a vývoj.

Publikace je k dispozici v angličtině a francouzštině a lze ji objednat na adrese www.book.coe.int.

4. Výuka o Romech

Přehled základních informací o dějinách Romů (Factsheet on Roma History) je věnován učitelům, žákům, osobám odpovědným za rozhodování a odborníkům a může být používán v jakémkoliv výukovém předmětu. Tato publikace vznikla s finanční podporou finského ministerstva zahraničních věcí. *Přístup ke vzdělání: výukové sady (Access to education: teaching kit concept)* (2007) nastiňuje vodítka pro přípravu dětí Romů, Sintí a kočovníků, které nenavštěvovaly předškolní zařízení, na nástup do prvního ročníku základní školy. Další informace, včetně přehledu základních informací v angličtině, francouzštině a romštině je k dispozici na adrese www.coe.int/education/roma.

5. Mládež

Kompas (Compass) je manuál o výchově mládeže k lidským právům a *Compasito* je manuál o výchově dětí ve věku 7–13 let k lidským právům. Tyto knihy jsou určeny vychovatelům, učitelům a školitelům. Ačkoliv byly primárně vytvořeny pro neformální vzdělávání, lze je použít také v rámci formální výuky. Seznamují čtenáře s hlavními pojmy lidských práv a práv dětí, poskytují významný teoretický základ pro hlavní otázky lidských práv a navrhuji řadu aktivit. Manuály si lze objednat na adrese www.coe.int/edc.

Kompas (Compass), *Compasito* a další související materiály, např. manuál *Genderové otázky (Gender Matters)* a výukový balíček *Všichni si rovni – všichni odlišní (All Equal – All Different)* je ke stažení v mnoha jazycích na adrese <http://eycb.coe.int/compass/>.

Příloha V

Biografie autorů

Matt Hartley

Matt Hartley je docentem v oboru pedagogika na Graduate School of Education Pensylvánské univerzity, kde působí jako vedoucí katedry vyššího vzdělávání. Jeho výzkumná práce se zabývá tím, jak vysoké školy a univerzity definují své vzdělávací poslání, a zejména zkoumá přínos vysokých škol a univerzit z hlediska občanského života – jejich postavení v rámci komunity a jejich přínos pro silnou demokracii. Matt je recenzentem řady odborných časopisů a akademického tisku a působí v redakčních radách časopisů *Review of Higher Education* a *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*.

Ted Huddleston

Ted Huddleston působil ve školství již na mnoha různých pozicích – jako učitel, školitel učitelů, výzkumník a spisovatel. Jeho hlavním zájmem je výchova k občanství a lidským právům, a to na národní i mezinárodní úrovni – včetně tvorby strategie a kurikula, vzdělávání učitelů a tvorby zdrojů. Působil již v mnoha zemích, např. v Bosně a Hercegovině, Srbsku, Kosovu, Bahrajnu, Turecku, Ománu a Etiopii. Je autorem a spoluautorem několika odborných vzdělávacích publikací a výukových materiálů, např.: *Good Thinking: Education for Citizenship and Moral Responsibility* (2001); *Changing Places: Young People and Community Action* (2002); *Citizens and Society: A Political Literacy Resource Pack* (2004); *Making Sense of Citizenship: A Continuing Professional Development Handbook* (2006); *Identity Diversity and Citizenship: A Critical Review of Educational Resources* (2007); *Placing Citizenship at the Centre: Developing a Citizenship Manifesto for your School* (2008); *Citizenship and Religious Education* (2009) a *Schools for Society: Learning Democracy in Europe – A Handbook of Ideas for Action* (2009). Po mnoha letech působení v nadaci Citizenship Foundation v Londýně Ted nyní pracuje jako konzultant na volné noze v oboru vzdělávání a podílí se na programu Rady Evropy Výchova k demokratickému občanství a výchova k lidským právům.

Prodejci publikací Rady Evropy

BELGIE

La Librairie Européenne –
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNA A HERCEGOVINA

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Fax: +387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

ČESKÁ REPUBLIKA

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DÁNSKO

GAD
Vimmelskafte 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINSKO

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilau@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCIE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tel.: +33 (0)1 4015 70 00
Tel.: +33 (0)1 4015 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kléber
Iruedes Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)1 8815 78 88
Tel.: +33 (0)1 8815 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

CHORVATSKO

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: +385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

ITÁLIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Bezplatná linka: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

MAĎARSKO

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +361 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euoinfo@euoinfo.hu
<http://www.euoinfo.hu>

MEXICO

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Rio Pánuco, 141 Delegacion Cuauhtémoc
MX-06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NĚMECKO/RAKOUSKO

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

NIZOZEMÍ

Roodveldt Import BV
Nieuwe Hemweg 50
NE-1013 CX AMSTERDAM
Tel.: +31 20 622 8035
Fax: +31 20 625 5493
Website: www.publidis.org
Email: orders@publidis.org

NORSKO

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLSKO

Ars PolonaJSC
25 Obrońcow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGALSKO

Livraria Portugal (Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSKÁ FEDERACE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

ŘECKO

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsohop.co.uk>

SPOJENÉ STÁTY a KANADA

Manhattan Publishing Co
2036 Albany Post Road
USA-10520 CROTON ON HUDSON, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5886
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

ŠPANĚLSKO

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37
ES-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

ŠVÝCARSKO

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

Nakladatelství Rady Evropy

FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 • Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 • E-mail: publishing@coe.int • Web: <http://book.coe.int>

Centrum občanského vzdělávání

Centrum občanského vzdělávání je samostatné analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity. Posláním COV je podporovat občany v rozvoji dovedností, které jim umožní lépe se orientovat ve veřejném prostoru a účinněji se zapojovat do občanského života.

COV vychází z předpokladu, že moderní demokracie se nezakládá jen na institucích, ale také na odpovědnosti jejich zástupců a na dovednostech občanů efektivně a správně instituce využívat. Bez těchto dovedností jsou instituce prázdnou skořápkou, které správně plní svou funkci pouze v situaci bez velkých problémů a tlaků. Základním stavebním kamenem demokratické politické kultury a demokratické občanské společnosti je proto především vzdělaný a svobodně myslící občan.

Občanské vzdělávání se přirozeně dotýká i témat, která jsou předmětem aktuální politické diskuse. Smyšlné občanské vzdělávání proto musí být nadstranické a vyvážené. COV se ve své činnosti řídí třemi principy:

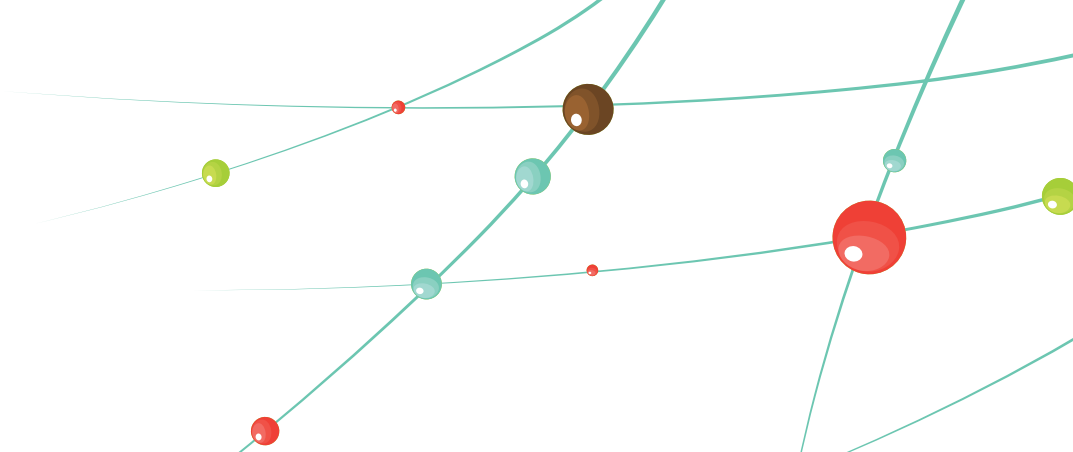
- **bez indoktrinace**
občanské vzdělávání nesmí manipulovat studujícím a bránit mu ve vytváření jeho vlastního úsudku,
- **vyváženost**
občanské vzdělávání nesmí zjednodušovat a zamlčovat kontroverze u témat, která jsou předmětem společenské, politické nebo vědecké diskuse,
- **podpora samostatného myšlení**
občanské vzdělávání má vést studující k dovednosti realizovat vlastní zájmy demokratickými prostředky.

Centrum občanského vzdělávání spolupracuje se zahraničními organizacemi s podobným zaměřením. Je součástí sítě Networking European Citizenship Education, která umožňuje výměnu zkušeností na evropské úrovni.

Ve svých publikacích COV nabízí analýzy, metodické postupy a doporučení v oblasti systémového zavádění občanského vzdělávání v České republice. Publikace jsou dostupné na adrese www.obcanskevzdelavani.cz.

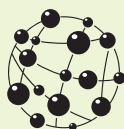

Rada Evropy má 47 členských států a pokrývá praktický celý evropský kontinent. Usiluje o rozvoj společných demokratických a právních zásad vycházejících z Evropské úmluvy o lidských právech a z jiných odborných materiálů zabývajících se ochranou jednotlivců. Již od svého založení po druhé světové válce v roce 1949 je Rada Evropy považována za symbol smíření.

Tato příručka zkoumá možnosti spolupráce škol a univerzit s místními komunitami s cílem prosazovat demokracii ve společnosti na základě principů koncepce výchovy k demokratickému občanství (VDO) vyvinuté Radou Evropy. Partnerství založená na této myšlence podporují v občanech občanské dovednosti a hodnoty a budují občanské schopnosti komunit prostřednictvím nacházení kolektivních řešení místních problémů. Příručka zkoumá mechanismus fungování těchto partnerství v praxi a popisuje, jak vznikají, jak jsou udržována a na základě čeho fungují.

Tato publikace čerpá z příkladů z Evropy i Spojených států amerických. Je věnována tvůrcům politiky a pracovníkům z výchovné praxe na školách a univerzitách, v občanských společnostech a komunitních skupinách a zástupcům úřadů a vládních orgánů na obou stranách oceánu.

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

... jenom volit nestačí.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

<http://book.coe.int>

Anglický originál je dostupný v Nakladatelství Rady Evropy.

Tato publikace je neprodejná. Je možné ji stáhnout na www.obcanskevzdelavani.cz